

VENDIM
Nr. 60, datë 4.9.2019

PËR MIRATIMIN E UDHËZIMIT “PËR STRESS TEST-et E BANKAVE”

Në bazë dhe për zbatim të nenit 12, shkronja “a” dhe nenit 43, shkronja “c”, të ligjit nr. 8269, datë 23.12.1997 “Për Bankën e Shqipërisë”, i ndryshuar; dhe të nenit 58, pika 1, shkronja “c”, të ligjit nr. 9662, datë 18.12.2006 “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar; Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë, me propozimin e Departamentit të Mbikëqyrjes,

VENDOSI:

1. Të miratojë udhëzimin “Për stress test-et e bankave”, sipas tekstit bashkëlidhur këtij vendimi.
2. Ngarkohet Departamenti i Mbikëqyrjes të Bankës së Shqipërisë për ndjekjen e zbatimit të këtij vendimi.
3. Ngarkohen Kabineti i Guvernatorit dhe Departamenti i Kërkimeve me publikimin e këtij vendimi, përkatësisht në Fletoren Zyrtare të Republikës së Shqipërisë dhe në Buletinin Zyrtar të Bankës së Shqipërisë.
4. Ky vendim hyn në fuqi më 1 mars 2020.

KRYETAR

Gent Sejko

KREU I
TË PËRGJITHSHME

Neni 1
Qëllimi

Qëllimi i këtij udhëzimi është përcaktimi i kërkesave dhe metodologjive mbi kryerjen e stress test-eve nga bankat, si pjesë e procesit të tyre të administrimit të rrezikut.

Neni 2
Subjektet

Subjekte të këtij udhëzimi janë bankat dhe degët e bankave të huaja, të licencuara nga Banka e Shqipërisë për të ushtruar veprimtari bankare dhe/ose financiare në Republikën e Shqipërisë, të cilat për thjeshtësi, këtu e më poshtë në këtë udhëzim, do të quhen “banka”.

Neni 3
Baza ligjore

Ky udhëzim nxirret në bazë dhe për zbatim të nenit 12, shkronja “a” dhe nenit 43, shkronja “c”, të ligjit nr. 8269, datë 23.12.1997 “Për Bankën e Shqipërisë”, i ndryshuar; dhe të nenit 58, pika 1, shkronja “c”, të ligjit nr. 9662, datë 18.12.2006 “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar.

Neni 4 **Përkufizime**

1. Termat e përdorur në këtë udhëzim kanë të njëjtin kuptim me termat e përkufizuar në ligjin “Për bankat në Republikën e Shqipërisë” (më poshtë “Ligji për bankat”), në ligjin “Për rimëkëmbjen dhe ndërhyrjen e jashtëzakonshme në banka, në Republikën e Shqipërisë” (më poshtë ligji “Për rimëkëmbjen dhe ndërhyrjen e jashtëzakonshme”), si dhe në akte të tjera nënligjore të Bankës së Shqipërisë.

2. Përveç sa parashikohet në pikën 1 të këtij neni, për qëllime të zbatimit të këtij udhëzimi, termat e mëposhtëm kanë këtë kuptim:

a) **“stress test i kapitalit (mjaftueshmërisë së kapitalit)”** – është vlerësimi i ndikimit të skenarëve të caktuar makroekonomikë ose mikroekonomikë, mbi pozicionin e përgjithshëm të kapitalit të bankës, duke përfshirë edhe ndikimin mbi kërkesat minimale për kapital ose mbi kërkesat shtesë për kapital, nëpërmjet projektimit të burimeve dhe kërkesave të kapitalit të bankës, duke theksuar dobësitë e bankës dhe duke vlerësuar kapacitetin për të absorbuar/përthithur humbjet dhe ndikimin në pozicionin e kapitalit (mjaftueshmërinë e kapitalit);

b) **“stress test i likuiditetit”** – është vlerësimi i ndikimit të skenarëve të caktuar makroekonomikë ose mikroekonomikë nga këndvështrimi i financimit dhe i likuiditetit, si dhe i goditjeve në pozicionin e përgjithshëm të likuiditetit të bankës, duke përfshirë edhe ndikimin në kërkesat minimale rregullatore ose në kërkesat shtesë për likuiditet;

c) **“supozim i bilancit statik”** - është një supozim metodologjik, sipas të cilit, ndikimi i skenarëve të stress test-it duhet të matet mbi hipotezën e një “bilanci të pandryshueshëm/konstant” dhe të një “modeli biznesi të pandryshueshëm ose të qëndrueshëm”, përgjatë gjithë periudhës së parashikimit/projeksionit.

Supozimi i bilancit statik:

i) për llogaritjen e ndikimit të skenarëve, nuk lejon marrjen në konsideratë të ndryshimeve në aktivet dhe detyrimet e bankës, që rrjedhin në mënyrë të drejtpërdrejtë nga:

- veprimet/masat e organeve drejtuese të bankës;
- rritjet e portofolit të kredive ose rritjet e rikuperimit të kredive me probleme;
- ndryshimet në maturitetet ose në karakteristika të tjera të këtyre aktiveve ose detyrimeve.

Përfundimisht sa parashikohet më sipër, zbatimi i metodologjisë së stress test-it, mund të ndryshojë madhësinë dhe përbërjen e bilancit dhe veçanërisht, bazën e kapitalit, gjatë periudhës së parashikimit/projeksionit për shkak të, për shembull, dështimeve të reja (përkeqësimit të cilësisë së aktiveve), provigjioneve të reja, ose të rritjes së rregullimeve të vlerës së aktiveve financiare;

ii) lejon përfshirjen e aktiveve dhe të detyrimeve të reja, për aq kohë sa këto zëra kanë të njëjtat karakteristika kryesore (maturitet, profil rreziku etj.), me ato ekzistuese;

d) **“supozim i bilancit dinamik”** – është një supozim metodologjik, sipas të cilit ndikimi i skenarit të stress test-it duhet të matet mbi mundësinë e një “bilanci të pandryshueshëm/jo konstant” dhe të një “modeli biznesi në zhvillim”, përgjatë gjithë

periudhës së parashikimit/projeksionit. Sipas supozimit të bilancit dinamik, rezultati i stress test-it pasqyron një kombinim të skenarit të përdorur dhe të veprimeve/masave të ndërmarra nga organet drejtuese të bankës. Veprimet/masat e ndërmarra nga organet drejtuese mund të jenë detyruese ose jodetyruese (p.sh. ndërhyrjet e planifikuara që në fillim dhe të pavarura nga skenari dhe/ose ndërhyrjet e kushtëzuara nga skenari i stress test-it);

e) **“stress test në nivel portofoli”** – është stress test-i i kryer mbi një portofol individual ose mbi disa portofola të bankës, duke u përqendruar në pasojat e goditjeve nga një faktor i vetëm rreziku ose nga shumë faktorë rreziku;

f) **“analizë e ndjeshmërisë”** – është stress test-i që mat ndikimin potencial të një faktori specifik me një rrezik të vetëm, ose të disa faktorëve të thjeshtë me shumë rreziqe, që ndikojnë në kapitalin ose likuiditetin e bankës, në një portofol të veçantë të saj, ose te banka në tërësi;

g) **“analizë e skenarëve”** – është vlerësimi i qëndrueshmërisë së bankës ose i një portofoli të saj, ndaj një skenari të caktuar, që përfshin një grup faktorësh rreziku, që kanë të gjitha karakteristikat e mëposhtme:

i) faktorët e rrezikut lidhen në mënyrë të qëndrueshme (konsistente) së brendshmi me njëri-tjetrin;

ii) faktorët e rrezikut që formojnë grupin përkatës të faktorëve, supozojnë ndodhjen e njëkohshme të ngjarjeve të ardhshme, që mbulojnë një tërësi rreziqesh dhe fushash të biznesit; dhe

iii) grupi i faktorëve të rrezikut ka për qëllim gjithashtu të zbulojë natyrën e rreziqeve të lidhura midis portofolave dhe përgjatë periudhave, ndërveprimet në nivel sistemi dhe efektet e raundit të dytë;

h) **“stress test i anasjellë”** – është stress test-i i bankës, i cili bazohet në identifikimin e rezultatit të paracaktuar (për shembull, pikat në të cilat modeli i biznesit të bankës bëhet i parealizueshëm/ i paqëndrueshëm ose në të cilin banka mund të konsiderohet të jetë pranë një situate të paaftësisë pagueuse, sipas kuptimit të ligjit “Për rimëkëmbjen dhe ndërhyrjen e jashtëzakonshme”) dhe më pas shqyrton/vlerëson skenarët dhe rrethanat që mund të shkaktojnë këtë rezultat. Stress test-i i anasjellë ka një ose disa nga karakteristikat e mëposhtme:

i) përdoret si një mjet i administrimit të rrezikut që synon rritjen e ndërgjegjësimit të bankës për dobësitë e saj, ku banka identifikon dhe vlerëson në mënyrë të qartë skenarët (ose kombinimin e skenarëve) që çojnë në një rezultat të paracaktuar;

ii) banka vendos për llojin dhe kohën (ngjarjet aktivizuese) e veprimeve/masave të organeve drejtuese të bankës ose veprimeve të tjera, të nevojshme për të korrigjuar dështimet ose problemet e tjera në veprimtarinë e saj dhe për të harmonizuar oreksin/tolerancën ndaj rrezikut, me rreziqet aktuale të identifikuar nga stress test-i i anasjellë;

iii) stress test-i i anasjellë specifik mund të zbatohet gjithashtu edhe në kontekstin e planeve të rimëkëmbjes (p.sh. stress test-et e anasjella të zbatuara në një kontekst më të gjerë mund të përdoren për stress test-et e planit të rimëkëmbjes, duke identifikuar kushtet për të cilat mund të nevojitet të planifikohet rimëkëmbja);

i) **“backtesting”** – është procesi i krahasimit të humbjeve të parashikuara nga modeli (teknika e përdorur nga banka), me humbjet e ndodhura realisht gjatë periudhës së testimit. Shërben si një mjet i rëndësishëm për vlerësimin e vlefshmërisë së modelit (teknikës së përdorur), që është një proces për vlerësimin nëse modeli (teknika e përdorur) është i përshtatshëm. Qëllimi kryesor i backtesting është të sigurojë, me një nivel të caktuar besimi, se humbjet aktuale nuk i tejkalojnë humbjet e pritshme;

j) **“efekte të raundit të dytë”** – janë efektet (që mund të mos kufizohen vetëm në efekte makroekonomike) e shkaktuara nga përgjigjja e bankave të veçanta ndaj një goditjeje fillestare të jashtme, të cilat në mënyrë të agreguar, do ta zmadhonin goditjen fillestare, duke shkaktuar në këtë mënyrë, një efekt negativ shtesë;

k) **“ashpërsia e skenarit”** – nënkupton nivelin e ashpërsisë së supozimeve ose të përkeqësimit të skenarit (nga skenari bazë në skenarin e rënduar), të shprehur në terma të treguesve bazë makroekonomikë dhe financiarë (ose ndonjë supozimi tjetër). Ashpërsia më e madhe e skenarit, në përgjithësi, shoqërohet me nivelin më të lartë të humbjeve të bankës.

l) **“besueshmëria/zbatueshmëria e skenarit”** – nënkupton nivelin në të cilin një skenar mund të konsiderohet si i mundshëm për t’u materializuar, duke marrë parasysh qëndrueshmërinë e marrëdhënieve të këtij skenari me treguesit aktualë makroekonomikë dhe financiarë, mbështetjen e skenarit në përshkrime të qarta/të kuptueshme si dhe në shpërndarjen probabilitare dhe të dhënat historike. Përcaktimi i besueshmërisë/zbatueshmërisë së skenarit nuk duhet të kufizohet vetëm në të dhënat historike dhe për këtë arsye, një rol kyç duhet të luajnë gjykimet e ekspertëve, që marrin parasysh ndryshimin e mjedisit të rrezikut (për shembull, thyerjet strukturore të vërejtura) dhe ngjarjet e stresit që janë vërejtur në mjedise me rrezik të ngjashëm, jashtë përvojës së drejtpërdrejtë historike të bankës. Banka mund të përdorë gjithashtu edhe metodat e simulimit (si p.sh. simulimet Monte Carlo);

m) **“vlerësim në një moment kohor (point in time)”** – është procesi ku vlerësimi/pikëzimi i brendshëm i bankës pasqyron një vlerësim të gjendjes aktuale të huamarrësit dhe/ose gjendjes së ardhshme të tij, përgjatë një horizonti kohor të përcaktuar. Në këtë mënyrë, vlerësimi/pikëzimi i brendshëm ndryshon, me ndryshimin e gjendjes së huamarrësit gjatë ciklit të kredisë/biznesit. Një vlerësim në një moment kohor mat rrezikun e dështimit, përgjatë një horizonti të shkurtër kohor, që maksimalisht shtrihet deri në një vit;

n) **“vlerësim përgjatë ciklit (through the cycle)”** – është procesi i vlerësimit të rrezikut të huamarrësit, sipas një skenari të rastit më të keq të mundshëm, që do të tregonte gjendjen e tij në situatë stresi. Në këtë rast, vlerësimi/pikëzimi i huamarrësit do të vazhdojë të mbetet i njëjtë gjatë ciklit të kredisë/biznesit. Vlerësimi përgjatë ciklit përfshin një horizont kohor, mjaftueshëm të gjatë, që efektet e ciklit të biznesit të shuhet. Si rregull, mund të konsiderohet një periudhë prej pesë apo më shumë vitesh;

o) **“rrezik i vendit”** – është rreziku i ekspozimit ndaj humbjeve, i shkaktuar nga ngjarje të ndodhura në një vend të huaj. Ky rrezik lidhet me të gjitha format e investimit apo të kredidhënies së bankës ndaj individëve, shoqërive tregtare (korporatave), bankave ose qeverive të vendeve të huaja;

p) **“rrezik i financimit”** – është rreziku që banka të mos ketë burime të qëndrueshme financimi në periudhën afatmesme dhe afatgjatë, që do të rezultonte në rrezikun aktual apo të ardhshëm, që banka të mos përmbushë detyrimet financiare që maturohen në periudhë afatmesme apo afatgjatë, ose pa rritur kostot e financimit;

q) **“rrezik i modelit”** – është mundësia e humbjeve të bankës, si pasojë e vendimeve të marra prej saj, bazuar kryesisht në rezultatet e modeleve të brendshme, të shkaktuara nga gabimet në zhvillimin, zbatimin ose përdorimin e këtyre modeleve;

r) **“rrezik i migrimit”** – është rreziku që lidhet me përkeqësimin e aftësisë paguese, ose me përkeqësimin e vlerësimit të cilësisë së kredisë të huamarrësit, në rastin kur ekziston një vlerësim i tillë, që materializohet në rritjen e rrezikut të dështimit;

s) **“probabilitet i dështimit (PD)”** – është probabiliteti që huamarrësit të dështojnë, për çdo shkallë vlerësimi, i cili tregon përqindjen mesatare të huamarrësve që dështojnë në këtë shkallë vlerësimi përgjatë një viti;

t) **“ekspozim në dështim (EAD)”** – është vlerësimi i tepricës së ekspozimit (shuma e tërhequr e ekspozimit plus shuma e pritshme për t’u tërhequr në të ardhmen, nga pjesa e papërdorur e tij), në momentin që huamarrësi dështon në shlyerjen e detyrimeve;

u) **“humbje në rast dështimi (LGD)”** – është vlera e ekspozimit që banka mund të humbasë përfundimisht, në rast se huamarrësi dështon. Këto humbje zakonisht shprehen si përqindje e ekspozimit në dështim dhe varen ndër të tjera, nga lloji dhe vlera e garancisë/kolateralit, lloji i huamarrësit dhe nga të ardhurat e pritshme nga ekzekutimi i aktiveve;

v) **“humbja e pritshme”** – vlerësohet mbi bazën e probabilitetit të dështimit, ekspozimit në dështim dhe humbjes në rast dështimi;

x) **“norma e rikuperimit (recovery rate)”** – llogaritet në bazë të pagesave historike të huamarrësve, ku vlerat e pritshme dhe intervalet e besimit përcaktojnë gamën e normave të mundshme të rikuperimit;

y) **“periudha kohore e mbijetesës”** – nënkupton periudhën gjatë së cilës banka ushtron veprimtarinë në kushte të stresuara dhe ende vazhdon të përmbushë detyrimet e saj;

z) **“agregimi i të dhënave mbi rrezikun”** – përfshin përcaktimin, mbledhjen dhe përpunimin e të dhënave të rrezikut, sipas kërkesave të raportimit të rrezikut të bankës, për t’i mundësuar bankës, matjen e performancës së saj kundrejt oreksit/tolerancës ndaj rrezikut. Në këtë proces përfshihet edhe përzgjedhja, bashkimi apo zbërthimi i të dhënave;

aa) **“infrastruktura e të dhënave”** – përfshin strukturat fizike dhe organizative, për të krijuar dhe ruajtur të dhënat dhe sistemet e teknologjisë dhe të informacionit (TI), me qëllim që të mbështesin agregimin e të dhënave të bankës mbi rrezikun dhe procedurat e brendshme të raportimit të rrezikut;

bb) **“banka me rëndësi sistemike”** – janë bankat e licencuara dhe që ushtrojnë veprimtari në Republikën e Shqipërisë, të përcaktuara si të tilla, sipas vendimmarjes së Bankës së Shqipërisë.

Neni 5

Periodiciteti i kryerjes së stress test-eve

1. Banka kryen stress test-et, sipas përcaktimeve të këtij udhëzimi, me një frekuencë të përshtatshme, si pjesë përbërëse e sistemit të saj të administrimit të rrezikut.

2. Periodiciteti me të cilin bankat kryejnë stress test-et, si dhe raportimi i rezultateve të tyre, përcaktohet duke pasur parasysh fushën e veprimit dhe llojin e stress test-it, madhësinë dhe kompleksitetin e bankës sipas parimit të proporcionalitetit, karakteristikat e portofolit, si dhe ndryshimet në mjedisin makroekonomik ose veprimtaritë e bankës.

3. Periodiciteti i realizimit të stress test-eve duhet të jetë të paktën 2 (dy) herë në vit për bankat me rëndësi sistemike dhe të paktën 1 (një) herë në vit për bankat me rëndësi josistemike, përveç rasteve kur parashikohet ndryshe në akte të tjera nënligjore të Bankës së Shqipërisë.

4. Banka e Shqipërisë mund t’i kërkojë në çdo rast bankës kryerjen e stress test-eve në periudha më të shpeshta dhe/ose sipas skenarëve me supozime të përcaktuara.

PËRMBAJTJA E STRESS TEST-eve

Neni 6

Programi i stress test-eve

1. Banka harton një program të stress test-eve, i cili përfshin të paktën:
 - a) llojet e stress test-eve, objektivat kryesorë si dhe fushën e zbatimit të tyre;
 - b) frekuencën e ushtrimeve të ndryshme të stress test-eve;
 - c) kuadrin e brendshëm të drejtimit, me përgjegjësi dhe procedura të përcaktuara qartë;
 - d) në rastin e një grupi bankar, subjektet e grupit që i nënshtrohen konsolidimit, si dhe mbulimin e stress test-eve sipas llojeve të rrezikut dhe portofolave;
 - e) infrastrukturën përkatëse të të dhënave;
 - f) të dhëna të detajuara për metodologjinë, që përfshijnë edhe modelet e përdorura dhe lidhjet e mundshme midis stress test-eve të likuiditetit dhe të kapitalit, duke përcaktuar madhësinë e këtyre lidhjeve dhe duke identifikuar efektet e raundit të dytë;
 - g) tërësinë e supozimeve, duke përfshirë veprimtaritë e biznesit dhe veprimet/masat e organeve drejtuese, si dhe veprimet korrigjuese të parashikuara për secilin stress test; dhe
 - h) frekuencën e rishikimit të modeleve, ndryshimet e kryera dhe arsyet përkatëse.
2. Banka mbizotëruese në një grup bankar zhvillon një program të stress test-eve për grupin bankar. Programi miratohet nga këshilli drejtues i bankës mbizotëruese dhe monitorohet nga drejtoria/drejtuesit ekzekutivë, në kontekstin e politikës së centralizuar të bankës për administrimin e rrezikut. Programi i stress test-eve në nivel grupi përfshin dhe adreson në masën e duhur, të gjitha subjektet e grupit që i nënshtrohen konsolidimit.
3. Në rast se një bankë është pjesë e një grupi të huaj bankar, ajo harton programin individual të stress test-eve, duke marrë parasysh rreziqet specifike ndaj të cilave është e ekspozuar. Nëse banka merr pjesë në stress test-et në nivel grupi dhe rezultatet e këtyre stress test-eve tregojnë dobësi shtesë, banka i konsideron këto rezultate, në planifikimin e kapitalit dhe të likuiditetit, si dhe në administrimin e rrezikut të saj.
4. Banka përfshin në programin e saj të stress test-eve, edhe stress test-in e anasjellë dhe skenarët përkatës.
5. Banka vlerëson rregullisht programin e saj të stress test-eve, si dhe e përditëson atë në mënyrë të përshtatshme. Vlerësimi duhet të bëhet të paktën në bazë vjetore, mbështetur në një analizë sasiore dhe cilësore dhe duhet të pasqyrojë plotësisht ndryshimin e kushteve të jashtme dhe të brendshme. Banka, gjatë vlerësimit të programit të stress test-eve, merr në konsideratë, të paktën:
 - a) efektivitetin e programit në përmbushjen e qëllimeve të synuara;
 - b) nevojën për përmirësime;
 - c) faktorët e identifikuar të rrezikut, përkufizimet dhe arsyetimet për skenarët përkatës, supozimet e modelit (teknikës së përdorur nga banka) dhe ndjeshmërinë e rezultateve ndaj këtyre supozimeve, si dhe rolin e gjykitimit të ekspertëve, për të siguruar që ai shoqërohet edhe me një analizë të plotë;
 - d) performancën e modelit (teknikës së përdorur nga banka);
 - e) mënyrën dhe përshtatshmërinë e ndërlidhjeve të mundshme midis stress test-eve të kapitalit dhe të likuiditetit;
 - f) udhëzimet/vlerësimet e marra nga Banka e Shqipërisë në kuadër të stress test-eve;
 - g) mjaftueshmërinë e infrastrukturës së të dhënave (implementimi i sistemeve dhe cilësia e të dhënave);

- h) nivelin e përfshirjes së organeve drejtuese të bankës;
 - i) të gjitha supozimet, përfshirë supozimet e biznesit dhe/ose të drejtimit, si dhe veprimet/masat e organeve drejtuese të parashikuara, bazuar në qëllimin, llojin dhe rezultatin e stress test-eve, duke përfshirë një vlerësim të zbatueshmërisë së veprimeve/masave të organeve drejtuese të bankës në situatat e stresit dhe në një mjedis të ndryshueshëm të biznesit; dhe
 - j) përshtatshmërinë dhe mjaftueshmërinë e dokumentacionit përkatës.
6. Banka siguron që analiza e saj sasiore, në përputhje me pikën 5 të këtij neni, përfshin elemente të përshtatshme për backtesting, për të vërtetuar supozimet, parametrat dhe rezultatet e modeleve (teknikave) të stress test-eve (për shembull: modeleve të rrezikut të kredisë, modeleve të rrezikut të tregut). Banka siguron që analiza e saj cilësore, në përputhje me pikën 5 të këtij neni, është mbështetur në gjykimet e ekspertëve ose në vlerësimet e benchmarks.
7. Banka dokumenton programin e stress test-eve dhe rezultatet e tyre, në mënyrë të përshtatshme, për të gjitha llojet e stress test-eve të kryera, në nivel individual rreziku dhe/ose në nivel portofoli, si dhe në nivel banke.
8. Programi i stress test-eve duhet të njihet në të gjithë bankën, por veçanërisht të vlerësohet nga komiteti i rrezikut (nëse ekziston) dhe nga njësi e kontrollit të brendshëm. Njësitë e biznesit që nuk janë përgjegjëse për hartimin dhe zbatimin e programit dhe/ose ekspertët e jashtëm që nuk janë të përfshirë në procesin e hartimit dhe zbatimit të programit, duhet të luajnë një rol kyç në vlerësimin e këtij procesi, duke marrë në konsideratë ekspertizën përkatëse për çështje specifike.
9. Banka sigurohet që për hartimin fillestar dhe për vlerësimin e programit të stress test-eve, është zhvilluar një dialog efektiv, me përfshirjen e ekspertëve nga të gjitha linjat e biznesit të bankës, si dhe që programi dhe përditësimet e tij janë rishikuar në mënyrën e duhur nga organet drejtuese të bankës, të cilët janë gjithashtu përgjegjës për monitorimin dhe mbikëqyrjen e zbatimit të tij.

Neni 7

Roli dhe përgjegjësitë e drejtimit të bankës

1. Këshilli drejtues miraton programin e stress test-eve dhe drejtoria (drejtuesit ekzekutivë) monitoron zbatimin e tij.
2. Këshilli drejtues dhe drejtoria (drejtuesit ekzekutivë) duhet të kenë njohuri mbi ndikimin e ngjarjeve të stresit, në profilin e përgjithshëm të rrezikut të bankës, si dhe kuptojnë saktë aspektet më të rëndësishme të programit të stress test-eve, që iu mundësojnë:
 - a) të përfshihen në mënyrë aktive gjatë marrjes së masave dhe diskutimeve për stress test-et e bankës;
 - b) të sfidojnë supozimet kryesore të hartimit të stress test-eve, përzgjedhjen e skenarëve dhe supozimet e përdorura për stress test-et në përgjithësi; dhe
 - c) të vendosin për veprimet/masat e nevojshme të organeve drejtuese dhe, në rastet kur nga rezultatet e stress test-eve identifikohen mangësi materiale/të rëndësishme, i diskutojnë këto veprime/masa me Bankën e Shqipërisë.
3. Banka zbaton programin e stress test-eve në përputhje me politikat dhe procedurat e brendshme përkatëse të saj. Drejtoria (drejtuesit ekzekutivë) sigurohet se janë caktuar përgjegjësi të qarta dhe burime të mjaftueshme (burime njerëzore të kualifikuara dhe sisteme të teknologjisë së informacionit) për zbatimin e programit të stress test-eve.

4. Programi i stress test-eve është pjesë përbërëse e sistemit të administrimit të rrezikut të bankës dhe mbështet vendimet dhe proceset e ndryshme të lidhura me veprimtarinë e bankës, si dhe planifikimin strategjik, duke përfshirë edhe planifikimin e kapitalit dhe të likuiditetit.

5. Banka vlerëson rezultatet e stress test-eve dhe i merr në konsideratë, gjatë planifikimit strategjik të saj (bankës), në procesin e përcaktimit të oreksit/tolerancës dhe kufijve të rrezikut dhe kur merr të gjitha vendimet përkatëse që ndikojnë kapitalin, likuiditetin, planet e rimëkëmbjes dhe planet e ndërhyrjes së jashtëzakonshme.

Neni 8

Infrastruktura dhe agregimi i të dhënave

1. Programi i stress test-eve mbështetet nga një infrastrukturë e përshtatshme e të dhënave, e cila:

- a) lejon fleksibilitetin dhe nivelet e duhura të cilësisë dhe kontrollit;
- b) është në përputhje me parimin e proporcionalitetit;
- c) kërkon angazhimin e burimeve të mjaftueshme njerëzore, financiare dhe materiale në secilin nivel të drejtimit, për të garantuar zhvillimin efektiv dhe mirëmbajtjen e saj, përfshirë edhe sistemet e TI-së.

2. Banka përfshin infrastrukturën e të dhënave për stress test-et, si pjesë të infrastrukturës së përgjithshme të TI-së.

3. Banka mban të dhëna të sakta, të besueshme dhe të përditësuara për rreziqet, në mënyrë që të kryejë stress test-e të besueshme.

4. Banka siguron që agregimi i të dhënave të saj të rrezikut, karakterizohet nga:

- a) saktësia dhe besueshmëria e të dhënave të rrezikut, që sigurohet nga agregimi i të dhënave kryesisht në formë të automatizuar, me qëllim që të minimizohet mundësia e gabimeve;

- b) plotësia, që sigurohet nga fakti që të dhënat e rrezikut përfshijnë plotësisht edhe rreziqet që rrjedhin nga ekspozimet jashtë bilancit dhe janë lehtësisht të përdorshme në çdo nivel të bankës.

5. Banka siguron informacion të agreguar mbi rrezikun në kohën e duhur, për të përmbushur të gjitha kërkesat raportuese gjatë gjithë procesit të kryerjes së stress test-eve, që lindin nga nevojat e brendshme të bankës ose nga kërkesat mbikëqyrëse. Banka krijon një strukturë efikase që siguron respektimin e afateve kohore.

Neni 9

Procesi i raportimit brenda bankës

1. Banka siguron që procesi i raportimit për qëllime të stress test-eve brenda bankës:

- a) mbështetet plotësisht nga kapacitetet e agregimit të të dhënave;
- b) transmeton me saktësi të dhënat e agreguara të rrezikut dhe pasqyron rrezikun në mënyrë të saktë;
- c) përfshin të gjitha rreziqet materiale dhe në veçanti, lejon identifikimin e dobësive të reja që mund të vlerësohen potencialisht, edhe në të njëjtin ushtrim të stress test-it;
- d) ofron ose është në gjendje të ofrojë informacione shtesë, në lidhje me supozimet kryesore, nivelet e tolerancës ose përjashtimet;

e) komunikon informacionin në një mënyrë të qartë dhe të saktë duke përfshirë informacionin e rëndësishëm, të përshtatur sipas nevojave të marrësve/përdoruesve të informacionit.

KREU III

QËLLIMI DHE FUSHA E ZBATIMIT TË STRESS TEST-eve

Neni 10

Kërkesa të përgjithshme

1. Stress test-et marrin në konsideratë të gjitha llojet e rreziqeve materiale, që lidhen me aktivitetet dhe detyrimet, brenda dhe jashtë bilancit të bankës.

2. Stress test-et identifikojnë rreziqet në nivele të ndryshme në një bankë. Në këtë aspekt, në përputhje me parimin e proporcionalitetit, qëllimi i stress test-it mund të ndryshojë nga një analizë e thjeshtë e ndjeshmërisë, në nivel portofoli ose analizë e rrezikut, në nivel individual, në një stress test gjithëpërfshirës me skenar, në nivel banke dhe grupi.

3. Stress test-et, kur është e mundur, duhet të marrin parasysh edhe faktin që korrelacionet (ndërlidhjet) midis faktorëve të rrezikut dhe llojeve të rreziqeve, kanë tendencë të rriten gjatë situatave të vështirësive ekonomike ose financiare.

4. Banka përcakton ndikimin e stress test-eve të çdo rreziku material, në terma sasiorë, aty ku është e përshtatshme:

a) për stress test-et e kapitalit: mbi të ardhurat dhe pozicionin e përgjithshëm të kapitalit të bankës, duke përfshirë edhe ndikimin mbi kërkesat minimale ose mbi kërkesat shtesë për kapital;

b) për stress test-et e likuiditetit: mbi pozicionin e përgjithshëm të likuiditetit të bankës, nga këndvështrimi i financimit dhe pozicionit të likuiditetit të tregut, duke përfshirë edhe ndikimin mbi kërkesat minimale rregullatore ose mbi kërkesat shtesë.

Neni 11

Stress test-et në nivel rreziku individual dhe në nivel portofoli

1. Banka kryen stress test-e në nivel portofoli individual, duke përfshirë të gjitha llojet e rreziqeve që ndikojnë në këto portofola dhe duke përdorur si analizat e ndjeshmërisë, ashtu edhe analizat e skenarëve. Banka gjithashtu identifikon faktorët e rrezikut dhe nivelin përkatës të goditjes, kur është e mundur, në nivel portofoli individual.

2. Banka kryen stress test-e për portofolat dhe linjat ose njësitë e biznesit, për të identifikuar përqendrimet brenda të njëjtut lloj rreziku dhe midis llojeve të ndryshme të rreziqeve - p.sh. të faktorëve të ngjashëm të rrezikut brenda një lloj rreziku dhe midis llojeve të ndryshme të rreziqeve.

3. Banka, në rastet kur merr parasysh përqendrimet midis llojeve të ndryshme të rreziqeve, i agregon këto rreziqe, veçanërisht rrezikun e tregut dhe rrezikun e kredisë, për të siguruar një vlerësim më të mirë të përqendrimeve potenciale të rrezikut në një situatë stresi. Banka identifikon lidhjet e mundshme midis ekspozimeve, të cilat mund të shfaqin rrezik gjatë vështirësive ekonomike ose financiare, si dhe supozimet rreth varësive dhe korrelacioneve midis llojeve të rreziqeve, në një situatë stresi.

Neni 12

Stress test-et në nivel banke dhe grupi

1. Banka, kur kryen stress test-e në nivel banke dhe grupi, merr në konsideratë se:
 - a) rreziqet në nivel banke mund të mos reflektohen tërësisht nëpërmjet një agregimi të thjeshtë të stress test-eve në nivel portofoli, rreziqesh individuale ose njësisish biznesi të bankës/grupit;
 - b) korrelacionet, netimi/kompensimi i ekspozimeve dhe përqendrimeve individuale mund të çojnë në numërimin e dyfishtë të rreziqeve ose në një nënvlerësim të ndikimit të faktorëve të stresuar të rrezikut; dhe
 - c) rreziqet specifike të grupit mund të shfaqen në nivel banke.

Neni 13

Parimi i proporcionalitetit

1. Në përputhje me parimin e proporcionalitetit, programi i stress-test-eve të bankës duhet të përshtatet me profilin e saj individual të rrezikut dhe me modelin e biznesit.
2. Banka merr parasysh madhësinë, organizimin e brendshëm, natyrën dhe kompleksitetin e aktiviteteve të saj, gjatë zhvillimit dhe zbatimit të programit të stress test-eve. Bankat me rëndësi sistemike inkurajohen të hartojnë programe të avancuara/sofistikuara të stress test-eve, ndërsa bankat me rëndësi josistemike mund të zbatojnë programe më të thjeshta.

KREU IV

LLOJET E STRESS TEST-EVE

Neni 14

Kërkesa të përgjithshme

1. Paraqitja, kompleksiteti dhe niveli i detajimeve të metodologjive të stress test-it duhet të jenë në përputhje me parimin e proporcionalitetit dhe duhet të marrin në konsideratë strategjinë dhe modelin e biznesit, si dhe karakteristikat e portofolit të bankës.
2. Stress test-et e kryera për qëllime të procesit të vlerësimit të brendshëm të mjaftueshmërisë së kapitalit duhet të jenë në përputhje me oreksin/tolerancën ndaj rrezikut dhe strategjinë e përgjithshme të bankës (përfshirë edhe strategjinë e biznesit të saj).
3. Skenarët apo supozimet e përshkruara për qëllime të stress test-eve të Bankës së Shqipërisë, nuk zëvendësojnë stress test-et që bankat duhet të kryejnë për qëllime të procesit të vlerësimit të brendshëm të mjaftueshmërisë së kapitalit.
4. Banka identifikon mënyra të përshtatshme, të qarta dhe të qëndrueshme për transformimin e faktorëve të rrezikut në parametrat përkatës të brendshëm të rrezikut (si probabilitetin e dështimit (PD), humbjet në rast dështimi (LGD), fshirjet nga bilanci, haircut-et e zbatuara mbi vlerën e drejtë etj.), të cilat ofrojnë një pamje të plotë mbi rreziqet e bankës dhe të grupit.
5. Lidhja midis faktorëve të stresuar të rrezikut dhe parametrave të rrezikut nuk duhet të bazohet vetëm në përvojën historike dhe analizën e bankës, por duhet të plotësohet, kur është e mundur dhe e përshtatshme, me benchmarks nga burime të jashtme dhe nga udhëzimet/orientimi i mbikëqyrësve.

6. Banka, kur përcakton skenarët/faktorët e rrezikut hipotetikë dhe makroekonomikë, për shkak të kompleksitetit të përfshirë në modelimin e tyre, duhet të njohë edhe rrezikun e modelit (teknikës) të përfshirë dhe siguron se janë ndjekur hapat e mëposhtëm:

a) është kryer nga ekspertët një rishikim i rregullt dhe konservator i supozimeve dhe mekanikës së modelit (teknikës së përdorur nga banka), si dhe është ndjekur një metodë konservatore modelimi për të marrë në konsideratë edhe rrezikun e modelit;

b) është zbatuar një shkallë e mjaftueshme konservatorizmi, sipas rastit, për supozimet që janë të vështira për t'u matur në mënyrë sasiore (p.sh. efekti i diversifikimit, rritja eksponenciale e projektuar, komisionet e projektuara, pikëpamjet e drejtimit të bankës të orientuara nga e ardhmja), por që mund të kenë ndikim në rezultatet e modelit (p.sh. rezultatet e modelimit të të ardhurave neto para fondeve rezervë duhet të kenë mbështetje statistikore si dhe konsiderata të biznesit); dhe

c) është njohur ndërvlerësia dhe ndjeshmëria e rezultateve mbi supozimet dhe ndikimi i tyre vlerësohet rregullisht.

7. Banka sigurohet që mangësitë e modeleve (teknikave) dhe mënyrave të përdorura prej saj, që lidhin faktorët e rrezikut me humbjet ose parametrat në rritje të rrezikut, kuptohen, komunikohen qartë dhe merren parasysh gjatë interpretimit të rezultateve. Modelet (teknikat e përdorura nga banka) duhet të marrin në konsideratë edhe ndërveprimin midis kapitalit dhe likuiditetit dhe kostove të financimit, me qëllim shmangien e një nënvlerësimi të rëndësishëm të efektit të një goditjeje. Banka, aty ku është e mundur, krahason rezultatet e qasjeve të ndryshme të modelimit. Lidhjet duhet të bazohen në modele (teknika) të qëndrueshme statistikore. Megjithatë, nëse disponueshmëria ose cilësia e të dhënave, ose thyerjet strukturore në të dhënat historike nuk lejojnë vlerësime kuptimplota, analizat sasiore duhet të mbështeten nga gjykimet cilësore të ekspertëve. Edhe në rastet kur procesi bazë i modelimit është i qëndrueshëm, gjykimi i ekspertëve duhet të luajë një rol të rëndësishëm nëpërmjet sfidimit të rezultateve të modelit.

8. Në rast se banka është pjesë e një grupi të huaj bankar, ajo duhet të kuptojë plotësisht modelet e stress test-eve të krijuara nga banka mëmë. Nëse banka përdor modelet e bankës mëmë, ajo sigurohet se modelet e përdorura janë të përshtatshme për llojet e rreziqeve ndaj të cilave banka është e ekspozuar, si dhe marrin në konsideratë edhe faktorët makroekonomikë vendas dhe nivelin e detajimit të të dhënave.

Neni 15

Analiza e ndjeshmërisë

1. Banka kryen analiza të ndjeshmërisë në nivel: ekspozimesh individuale, portofolash ose njësisish biznesi, banke dhe për lloje të veçanta rreziku, në përputhje me shkallën e kompleksitetit të saj. Banka vlerëson në çfarë niveli agregimi kanë kuptim dhe janë të realizueshme, analizat e ndjeshmërisë. Përdorimi i gjykimeve të ekspertëve duhet të përshkruhet në detaje, kur është e mundur.

2. Banka identifikon faktorët përkatës të rrezikut në nivele të ndryshme të zbatimit të kërkesave prudenciale dhe midis portofolave, njësisive të biznesit dhe vendndodhjeve gjeografike të ndryshme. Banka siguron që merren në konsideratë të gjitha llojet përkatëse të faktorëve të rrezikut, përfshirë treguesit makroekonomikë dhe makrofinanciarë, aspektet statistikore të parametrave të rrezikut (si për shembull luhatshmëria e probabilitetit të dështimit (PD) dhe faktorët specifikë (si për shembull rreziqet operationale)).

3. Banka mban një listë të faktorëve të rrezikut që ka identifikuar.

4. Banka plotëson analizat e faktorëve me një rrezik të vetëm, me analiza të faktorëve të thjeshtë me shumë rreziqe, ku supozon një dukuri të kombinuar, pa përcaktuar domosdoshmërisht skenarin.

Neni 16

Analiza e skenarëve

1. Banka siguron që analiza e skenarëve është pjesë thelbësore e programit të saj të stress test-eve.

2. Banka, në hartimin e skenarëve të stress test-eve, nuk bazohet vetëm në të dhëna historike, por gjithashtu konsideron edhe skenarë hipotetikë, të bazuar në të dhëna johistorike. Banka siguron që hartimi i skenarëve të jetë i orientuar nga e ardhmja dhe të marrë parasysh ndryshimet sistematike (të përgjithshme) dhe ndryshimet specifike të bankës, në të tashmen dhe në të ardhmen e parashikueshme. Për këtë qëllim, banka kërkon të dhëna të jashtme nga mjedise të ngjashme të rrezikut, të bankave me modele të ngjashme biznesi.

3. Banka përdor të dhëna të përshtatshme (relevante) dhe të cilat janë të disponueshme. Të dhënat e përshtatshme mund të jenë të brendshme dhe/ose të jashtme dhe, nëse është e mundur, përfshijnë benchmarking dhe udhëzimet/orientimin e mbikëqyrësve.

4. Banka merr në konsideratë një sërë skenarësh, duke përfshirë ngjarje të ndryshme dhe shkallë të ndryshme të ashpërsisë.

5. Banka siguron që skenarët e stress test-eve përmbushin të paktën kërkesat e mëposhtme:

a) adresojnë faktorët kryesorë të rrezikut ndaj të cilëve banka mund të ekspozohet. Në këtë drejtim, rezultatet e marra nga analizat e një faktori të vetëm rreziku, të cilat synojnë të sigurojnë informacione në lidhje me ndjeshmërinë ndaj faktorëve të vetëm të rrezikut, duhet të përdoren për të identifikuar skenarët që përfshijnë një goditje të një grupi të kombinuar faktorësh rreziku, me mundësi të lartë për të ndodhur. Asnjë faktor material i rrezikut nuk duhet të lihet i pastresuar (pagoditur) apo i pakonsideruar;

b) adresojnë dobësitë kryesore specifike të bankës, që rrjedhin nga karakteristikat rajonale dhe sektoriale të saj, si dhe ekspozimet specifike sipas llojit të produktit ose të linjës së biznesit dhe politikave të financimit; rreziqet e përqendrimit dhe të korrelacionit, si brenda të njëjtit lloj rreziku, ashtu edhe midis llojeve të ndryshme të rreziqeve, duhet të identifikohen *a priori*;

c) përfshijnë një përshkrim të qartë/të kuptueshëm të skenarit, duke përshkruar të gjithë faktorët e rëndësishëm të rrezikut, si dhe zhvillimin e tyre (të orientuar nga e ardhmja) në bazë të ngjarjeve të shumëfishta aktivizuese (trigger events) (p.sh. politika monetare, zhvillimet në sektorin financiar, çmimet e mallrave, ngjarjet politike dhe fatkeqësitë natyrore). Banka sigurohet që përshkrimi i skenarit është i besueshëm dhe jo kontradiktor, kur supozohet një lëvizje e njëkohshme e faktorëve të rrezikut dhe reagimi përkatës i pjesëmarrësve të tregut. Kur disa faktorë të rrezikut përjashtohen nga përshkrimi i skenarit, banka siguron që ky përjashtim të jetë plotësisht i justifikuar dhe i dokumentuar;

d) janë të qartë/të kuptueshëm brenda bankës, në mënyrë që të sigurojnë që faktorët e identifikuar të rrezikut të sillen në përputhje me faktorët e tjerë të rrezikut në një situatë stresi dhe që ato përmbajnë vlerësime dhe supozime të qarta mbi strukturën e varësisë midis faktorëve bazë të rrezikut. Lëvizjet e njëkohshme të faktorëve të rrezikut që duken

kontradiktore duhet të shqyrtohen, në mënyrë që të identifikohen lidhje të reja midis faktorëve;

e) marrin parasysh risitë dhe më konkretisht, zhvillimet teknologjike ose produktet e sofistikuara financiare, si dhe ndërveprimin e tyre me produktet më tradicionale/ekzistuese; dhe

f) sigurojnë që faktorët e stresuar të rrezikut, përkthehen në parametra të brendshëm të qëndrueshëm të rrezikut, në përputhje me oreksin/tolerancën ndaj rrezikut.

6. Banka përcakton horizontin kohor të stress test-it në përputhje me qëllimin e ushtrimit, karakteristikat e portofolit të bankës, të tilla si maturiteti dhe likuiditeti i pozicioneve të stresuara, kur është e mundur, si dhe profili i rrezikut. Stress test-et e kapitalit dhe të likuiditetit përfshijnë horizonte kohore dhe skenarë të ndryshëm.

7. Banka siguron që:

a) stress test-et marrin parasysh ndërvarësitë dinamike, p.sh. midis rajoneve ekonomike dhe midis sektorëve ekonomikë, duke përfshirë edhe sektorin financiar;

b) skenari i përgjithshëm merr në konsideratë dinamikat sistemike, p.sh. mbyllja e tregjeve të caktuara, ose përqendrimet e rrezikut në një klasë të vetme të aktiveve (p.sh. kreditë hipotekare).

8. Banka bën vlerësime cilësore të efekteve të raundit të dytë ndaj goditjeve, kur është e përshtatshme dhe në veçanti, nëse nuk mund të përcaktohet një vlerësim sasior i qëndrueshëm.

Neni 17

Ashpërsia e skenarëve

1. Banka siguron që stress test-et bazohen në skenarë të ashpër, por të mundshëm për të ndodhur dhe shkalla e ashpërsisë duhet të pasqyrojë qëllimin e stress test-eve. Për këtë qëllim stress test-et duhet të:

a) jenë kuptimplotë, në lidhje me adresimin e rreziqeve përkatëse të bankës, me qëllim ruajtjen e stabilitetit të bankës në kushte të pafavorshme dhe, në rastin e bankave me rëndësi sistemike, edhe të stabilitetit të sistemit financiar në të gjitha pikat e ciklit të ekonomisë dhe mbi luhatjet e tregut, përfshirë tregjet ku banka siguron financimet; dhe

b) zbatohen në mënyrë të njëjtë në të gjithë bankën, duke pranuar se efekti i skenarëve të njëjtë nuk është domosdoshmërisht i ashpër për të gjitha linjat e biznesit.

2. Banka siguron që shkallë të ndryshme të ashpërsisë të merren parasysh gjatë analizës së ndjeshmërisë dhe analizës së skenarëve, duke përfshirë të paktën një rënie ekonomike të konsiderueshme, për vlerësimin e mjaftueshmërisë së kapitalit dhe për qëllime të planifikimit të kapitalit.

3. Banka siguron që ashpërsia e skenarit caktohet duke marrë parasysh dobësitë specifike të saj, kundrejt një skenari të caktuar, në bazë të modelit të biznesit (p.sh. banka është e ekspozuar ndaj tregjeve ndërkombëtare). Banka zhvillon skenarët e saj dhe nuk bazohet në skenarët e përcaktuar nga Banka e Shqipërisë. Banka, gjatë vlerësimit të ashpërsisë së një skenari, duhet të njohë dinamikën e mjediseve të rrezikut dhe, aty ku është e mundur, përvojat e bankave me modele të ngjashme biznesi.

4. Banka siguron që skenarët e saj vlerësojnë ndryshimet absolute ose relative të faktorëve të rrezikut. Në një skenar absolut shkalla e ashpërsisë duhet të përcaktohet nga një ndryshim direkt i faktorit të rrezikut dhe nuk duhet të varet nga niveli aktual. Në një skenar relativ shkalla e ashpërsisë duhet të varet nga niveli aktual dhe situata aktuale ekonomike (p.sh. rritja

e PBB-së ulet me 2%; ky është një ndryshim relativ i nivelit absolut). Banka siguron që skenari i zgjedhur të jetë mjaft i ashpër, si në terma relativë, edhe absolutë. Banka shpjegon dhe dokumenton zgjedhjen dhe ndikimin e skenarit në shkallën e ashpërsisë.

5. Banka, për vlerësimin e shkallës së duhur të ashpërsisë së skenarëve, i krahason ato me skenarët e krijuar/hartuar në stress test-in e anasjellë, duke marrë në konsideratë efektet e hartimit të stress test-eve të anasjellë mbi besueshmërinë e skenarit.

Neni 18

Kërkesat për stress test-et e anasjella

1. Banka, në përputhje me parimin e proporcionalitetit, kryen stress test-et e anasjella si pjesë të programit të stress test-eve, duke përdorur të njëjtat standarde të drejtimit dhe të cilësisë dhe një infrastrukturë efektive, si dhe për të plotësuar llojet e tjera të stress test-eve.

2. Bankat me rëndësi sistemike përdorin teknika më të sofistikuara të stress test-eve të anasjella, ndërsa bankat me rëndësi josistemike përqendrohen më tepër në aspektet cilësore të stress test-eve.

3. Stress test-et e anasjella duhet të përcaktojnë qartë përgjegjësitë dhe burimet e nevojshme dhe duhet të mbështeten nga një infrastrukturë e përshtatshme dhe fleksibël, si dhe nga politika e procedura të shkruara.

4. Stress test-et e anasjella kryhen rregullisht nga të gjitha bankat dhe në të njëjtin nivel zbatimi si procesi i vlerësimit të brendshëm të mjaftueshmërisë së kapitalit (p.sh. në nivel banke/grupi dhe mbulojnë të gjitha llojet përkatëse të rrezikut).

5. Banka përfshin edhe skenarë të identifikuar me anë të stress test-eve të anasjella, për të plotësuar tërësinë e skenarëve të stress test-eve që ajo përdor dhe për qëllime krahasimi, në mënyrë që të vlerësojë ashpërsinë e përgjithshme të tyre, që lejojnë identifikimin e skenarëve të ashpër, por të mundshëm për të ndodhur. Stress test-et e anasjella duhet të përdoren për të përcaktuar ashpërsinë e skenarëve për stress test-et e procesit të vlerësimit të brendshëm të mjaftueshmërisë së kapitalit. Ashpërsia e skenarëve të stress test-eve të anasjella mund të vlerësohet duke e krahasuar, ndër të tjera, me skenarë historikë ose me skenarë të tjerë të Bankës së Shqipërisë dhe të publikuar.

6. Banka, gjatë kryerjes së stress test-eve të anasjella, merr parasysh gjithashtu, nëse dështimi i një ose më shumë prej kundërpartive kryesore të saj ose një çrregullim i konsiderueshëm i tregut që rezulton nga dështimi i një pjesëmarrësi të rëndësishëm tregu (në mënyrë të veçantë ose të kombinuar), do të shkaktonte rezultatin e paracaktuar.

Neni 19

Përdorimi i stress test-eve të anasjella

1. Banka përdor stress test-in e anasjellë si një mjet të rregullt për administrimin e rrezikut, në mënyrë që të përmirësojë njohuritë e saj mbi dobësitë aktuale dhe potenciale, duke ofruar vlerë të shtuar në administrimin e rrezikut të bankës. Parimi i proporcionalitetit zbatohet në të gjitha aspektet e përdorimit të stress test-eve të anasjella. Megjithatë, banka duhet të marrë në konsideratë gjithashtu se rezultati i paracaktuar i stress test-it të anasjellë mund të shkaktohet nga disa rrethana të tjera, të ndryshme nga ato të analizuar në stress test-et.

2. Banka, si pjesë të planifikimit të biznesit dhe administrimit të rrezikut, përdor stress test-et e anasjella, për të kuptuar dobësitë dhe qëndrueshmërinë e modelit dhe strategjive të

biznesit, si dhe për të identifikuar rastet/situatat kur banka mund të ndodhet pranë situatës së paaftësisë paguese. Banka duhet të identifikojë masat që sinjalizojnë se kur materializohet një skenar. Për këtë qëllim, banka:

a) identifikon rezultatin e paracaktuar që do të testohet (p.sh. modeli i biznesit bëhet i parrealizueshëm/paqëndrueshëm);

b) identifikon rrethanat e mundshme të pafavorshme, të cilat do ta ekspozonin ndaj dobësive të ashpra dhe do të shkaktonin rezultatin e paracaktuar;

c) vlerëson mundësinë që ngjarjet e përfshira në skenarët, të çojnë në rezultatin e paracaktuar, në varësi të madhësisë, natyrës, shkallës, kompleksitetit dhe rrezikut të veprimtarisë së bankës; dhe

d) miraton marrëveshje, procese, sisteme ose masa të tjera efektive, për të parandaluar ose zbutur rreziqet dhe dobësitë e identifikuara.

3. Banka përdor stress test-et e anasjella në planifikim dhe vendimmarrje, si dhe për të sfiduar modelet dhe strategjitë e biznesit, me qëllim identifikimin dhe analizën e faktorëve, të cilët mund të shkaktojnë që modeli i saj i biznesit të bëhet i pazbatueshëm, të tilla si vlerësimi i aftësisë për të gjeneruar të ardhura gjatë muajve në vijim dhe qëndrueshmëria e strategjisë për gjenerimin e të ardhurave për një periudhë më të gjatë, bazuar në planet strategjike dhe parashikimet financiare.

4. Në rastet kur stress test-et e anasjella tregojnë se rreziku i bankës për dështimin e modelit të biznesit është shumë i lartë dhe jo në përputhje me oreksin/tolerancën ndaj rrezikut, banka merr masa për të parandaluar ose zbutur një rrezik të tillë, duke marrë parasysh edhe kohën e reagimit ndaj këtyre ngjarjeve dhe për zbatimin e masave. Si pjesë të këtyre masave, banka duhet të marrë në konsideratë edhe faktin nëse kërkojnë ndryshime në modelin e saj të biznesit. Këto masa, duke përfshirë edhe ndryshimet në planin e biznesit të bankës, duhet të dokumentohen në dokumentin e Procesit të Vlerësimit të Brendshëm të Mjaftueshmërisë së Kapitalit (PVBK-së) të bankës.

5. Banka kryen analiza cilësore për të zhvilluar një përshkrim të mirëpërcaktuar të stress test-eve të anasjella dhe për të kuptuar qartë efektet e raundit të dytë dhe efektet jolineare, duke marrë në konsideratë dinamikën e rreziqeve dhe kombinimet e ndërveprimeve ndërmjet rreziqeve, si dhe brenda rreziqeve. Banka, kur zhvillon një përshkrim të mirëpërcaktuar, duhet të marrë parasysh edhe ngjarjet e jashtme, të tilla si ngjarje ekonomike, problematika të industrisë, ngjarje politike, çështje gjyqësore dhe ngjarje natyrore, si dhe faktorë rreziku, të tillë si rreziku operacional, përqendrimet dhe lidhjet (korrelacionet), rreziku reputacional dhe humbja e besimit, si dhe kombinimin e këtyre ngjarjeve dhe faktorëve.

6. Organet drejtuese të bankës përfshihen në diskutimet mbi përgatitjen e përshkrimit të stress test-eve të anasjella, duke marrë në konsideratë edhe dobësitë specifike të bankës dhe efektin e tyre mbi të gjithë bankën.

7. Banka, në përputhje me parimin e proporcionalitetit, kryen analiza sasiore dhe më të sofistikuar, gjatë përcaktimit të niveleve specifike të humbjeve ose të ndikimeve të tjera negative në kapitalin, likuiditetin (p.sh. aksesin në burimet e financimit, në veçanti për rritjen e kostove të financimit) ose në pozicionin e përgjithshëm financiar të saj. Banka duhet të konsiderojë edhe periudhat e mëparshme gjatë analizave sasiore, për të identifikuar faktorët e rrezikut dhe nivelin e kërkuar të ndryshimeve, të cilat mund të shkaktojnë nivelin e caktuar të humbjes ose ndikimit negativ (p.sh. përcakton nivelin e përshtatshëm të humbjes ose tregues të tjerë me rëndësi, në bilancin e saj, të tillë si normat e kapitalit ose burimet e financimit).

8. Banka njeh dhe dokumenton shkaktarët e rrezikut, linjat kryesore të biznesit, si dhe një përshkrim të qartë të dobësive dhe skenarëve përkatës (p.sh. mbi supozimet bazë dhe

ndjeshmërinë e rezultateve ndaj këtyre supozimeve), që shkaktojnë rezultatet e paracaktuara dhe rrjedhën e ngjarjeve (p.sh. për faktorët më të rëndësishëm mund të krijohet një korrespondencë (*mapping*) me faktorët makroekonomikë, sipas kombinimeve përkatëse për një humbje/kapital të caktuar në një portofol), duke identifikuar edhe dobësitë e fshehura dhe efektet e mbivendosjes.

9. Banka, kur është e përshtatshme, përdor analizën e ndjeshmërisë si një pikënisje për stress test-et e anasjella (p.sh. duke zhvendosur një ose më shumë parametra përkatës në nivele ekstreme, për të arritur rezultatet e paracaktuara). Banka merr në konsideratë analiza të ndryshme të anasjella të ndjeshmërisë për rrezikun e kredisë (p.sh. sa klientë të mëdhenj duhet të falimentojnë në mënyrë që kapitali të mos ketë më mundësi për të absorbuar humbjet), rrezikun e tregut, rrezikun e likuiditetit (p.sh. goditje mbi depozitat me pakicë dhe rrethanat që do të shteronin rezervat e likuiditetit të bankës) dhe rrezikun operacional, si dhe një kombinim të analizave ku të gjithë rreziqet mbulohen në mënyrë të njëkohshme.

10. Banka, pa rënë ndesh me kërkesat e pikës 9 të këtij neni, nuk duhet të mbështetet vetëm në analizën e ndjeshmërisë për të identifikuar skenarët e përshtatshëm për stress test-in e anasjellë. Analizat dhe vlerësimet cilësore, të kombinuara me gjykimet e ekspertëve nga fusha të ndryshme të biznesit, duhet të orientojnë identifikimin e skenarëve përkatës.

11. Banka përdor stress test-et e anasjella si një mjet për të njohur skenarët, që përfshijnë kombinime të goditjeve të kapitalit (mjaftueshmërisë së kapitalit) dhe të likuiditetit, në rastet kur modeli i stress test-it mund të mos arrijë të identifikojë aspekte komplekse nga situata reale. Banka përdor stress test-et e anasjella, në mënyrë që të sfidojë planifikimet e kapitalit dhe të likuiditetit. Aty ku është e përshtatshme, banka identifikon dhe analizon situatat që mund të përkeqësojnë një ngjarje të stresit të likuiditetit dhe ta transformojnë atë në një ngjarje stresi të kapitalit (mjaftueshmërisë së kapitalit) dhe anasjellas, dhe në fund të shkaktojnë dështimin e biznesit. Banka zbaton stress test-in e anasjellë në mënyrë të integruar, për rreziqet ndaj kapitalit ose likuiditetit, me qëllim përmirësimin e njohjes dhe administrimin e rreziqeve të lidhura, në situata ekstreme.

Neni 20

Masat e rimëkëmbjes dhe planet e rimëkëmbjes

1. Banka harton skenarë të përkeqësimit të situatës makroekonomike dhe financiare, me ashpërsi të ndryshme (që përfshijnë ngjarje sistemike, ngjarje specifike të vetë bankës dhe të grupit bankar, ku banka bën pjesë), të cilët i përdor në planet e rimëkëmbjes sipas kërkesave të rregullores “Mbi planet e rimëkëmbjes së bankave”.

2. Banka përdor stress test-e të anasjella specifike, për të hartuar skenarë që parashikojnë ta çojnë bankën pranë një situatë të paafëtisë paguese (*near-default*) dhe si një e dhënë për të informuar dhe për të testuar efektivitetin e masave të saj të rimëkëmbjes dhe të planit të rimëkëmbjes, si dhe analizon ndjeshmëritë rreth supozimeve përkatëse.

3. Skenarë të tillë që parashikojnë ta çojnë bankën pranë një situatë të paafëtisë paguese (*near-default*), duhet të identifikojnë dhe të përshkruajnë pikën/situatën që do të çonte modelin e biznesit të bankës apo grupit ku ajo bën pjesë, që të bëhet i përcaktueshëm/i paqëndrueshëm, nëse nuk do të zbatoheshin me sukses masat e rimëkëmbjes.

4. Skenarët e përdorur nga banka duhet të lejojnë vlerësimin e rezultateve dhe përshtatshmërinë e të gjitha masave të rimëkëmbjes në dispozicion të saj.

5. Përshkrimi i skenarëve të rimëkëmbjes duhet të ndihmojë në përcaktimin e masave të rimëkëmbjes që janë testuar në skenarë të veçantë të stresit. Përshkrimi duhet të jetë i

detajuar në mënyrë të mjaftueshme, duke paraqitur një sërë supozimesh sasiore dhe një përshkrim cilësor, për të përcaktuar nëse skenari është i përshtatshëm për bankën dhe nivelin e ashpërsisë së tij. Ngjarjet përshkruhen në një rrjedhë logjike dhe supozimet që qëndrojnë në bazë të shkaktarëve kryesorë (p.sh. të ardhurat neto, aktivet e ponderuara me rrezikun, kapitali), përcaktohen në mënyrë të qartë.

6. Skenarët marrin në konsideratë edhe një vlerësim të mundshëm të efekteve ndërvepruese, kur masa të ndryshme të planit të rimëkëmbjes zbatohen njëkohësisht në të njëjtin skenar. Skenarët gjithashtu duhet të sqarojnë se si pritet të ndodhin ngjarjet, duke paraqitur edhe një afat kohor të përshtatshëm, i cili qartëson momentin kur duhet të ndërmerren veprime të caktuara. Qëllimi i këtij ushtrimi është të provojë efektivitetin e masave të rimëkëmbjes së bankës në rivendosjen e qëndrueshmërisë dhe të pozicionit financiar, kur banka gjendet në një situatë të rënduar stresi.

7. Stress test-et për qëllime të procesit të vlerësimit të brendshëm të mjaftueshmërisë së kapitalit dhe për qëllime të planeve të rimëkëmbjes, për shkak të objektivave të ndryshme që kanë, nuk duhet të jenë të ndërlidhur, por të krahasueshëm me njëri-tjetrin.

8. Banka përdor stress test-et e anasjella, për të identifikuar faktorët e rrezikut dhe për të kuptuar dhe përshkruar më tej skenarët që do ta çonin bankën pranë një situatë të paaftësisë pague (near-default), duke vlerësuar masat efektive të rimëkëmbjes që mund të zbatohen në mënyrë të besueshme, paraprakisht ose në varësi të zhvillimeve/ndodhjes së skenarëve ose faktorëve të rrezikut.

9. Stress test-i i anasjellë duhet të kontribuojë në skenarët e planit të rimëkëmbjes, duke përdorur një përshkrim dinamik dhe sasior të skenarëve, i cili përfshin:

a) ngjarjet aktivizuese të rimëkëmbjes (d.m.th. në cilën pikë banka do të ndërmarrë veprime të rimëkëmbjes në skenarin hipotetik);

b) masat e nevojshme të rimëkëmbjes dhe efektivitetin e tyre të pritshëm, duke përfshirë metodën e vlerësimit të efektivitetit (d.m.th. treguesit që duhet të monitorohen për të arritur në përfundimin se nuk kërkohet asnjë veprim i mëtejshëm);

c) kohën e duhur dhe procesin e nevojshëm, për të ndërmarrë ato masa të rimëkëmbjes;

d) në rast të vazhdimësisë së stresit, masat e mundshme shtesë të rimëkëmbjes, të cilat duhet të marrin në konsideratë edhe rreziqet e mbetura.

KREU V STRESS TEST-et E RREZIQEVE INDIVIDUALE

Neni 21

Fushat e rreziqeve individuale

1. Banka siguron që stress test-et e rreziqeve individuale kryhen në përputhje me parimin e proporcionalitetit.

2. Banka, kur është e mundur, gjatë kryerjes së stress test-eve të rreziqeve individuale, merr parasysh edhe efektet e raundit të dytë në rreziqet individuale.

NËNKREU I RREZIKU I KREDISË

Neni 22

Rreziku i kredisë dhe rreziku i kredisë së kundërpartisë, përfshirë rrezikun e migrimit dhe rrezikun e dështimit

1. Banka identifikon dhe vlerëson faktorët specifikë të rrezikut dhe përcakton paraprakisht se si këta faktorë mund të ndikojnë në të ardhurat e saj dhe në kërkesën për kapital. Banka identifikon dhe vlerëson faktorët specifikë të rrezikut, sipas klasave të ekspozimeve (p.sh. faktorët që lidhen me kreditë hipotekare mund të jenë të ndryshëm nga ata që lidhen me klasat e ekspozimeve ndaj shoqërive tregtare (korporatave)).

2. Banka, gjatë kryerjes së stress test-eve për ekspozimet e saj ndaj rrezikut të kredisë, aty ku është e mundur, analizon të paktën:

a) aftësinë e huamarrësve për të shlyer detyrimet e tyre, p.sh. probabilitetin e dështimit (PD);

b) normën e rikuperimit, në rast dështimi të një huamarrësi, përfshirë edhe përkeqësimin e vlerës së kolateralit ose të aftësisë paguese të garantuesit, p.sh. humbje në rast dështimi (LGD);

c) madhësinë dhe dinamikën e ekspozimit të kredisë, duke përfshirë edhe efektin e angazhimeve të papërdorura/ të patërhequra nga huamarrësit, p.sh. ekspozimi në dështim (EAD).

3. Banka siguron që stress test-et e rrezikut të kredisë në nivel banke/grupi, përfshijnë të gjitha pozicionet e saj në librin e bankës dhe në librin e tregtueshëm, si dhe pozicionet e mbrojtjes dhe ekspozimet ndaj kundërpartive qendrore.

4. Banka vlerëson rrezikun e kredisë, për nivele të ndryshme të goditjes (skenar bazë, skenar i rënduar etj.), duke u nisur nga analizat e thjeshta të ndjeshmërisë, deri në stress test-et në nivel banke ose në nivel grupi, për skenarët e mëposhtëm:

a) skenarë të goditjeve të tregut (p.sh. ngadalësimi i ndjeshëm i ekonomisë, që ndikon në cilësinë e portofolit për të gjithë kreditorët);

b) skenarë të goditjeve ndaj kundërpartive të caktuara dhe të goditjeve specifike (idiosyncratic) (p.sh. falimentimi i kreditorit më të madh të bankës);

c) skenarë të goditjeve ndaj sektorëve dhe zonave gjeografike specifike;

d) kombinimi i skenarëve të lartpërmendur.

5. Banka konsideron faktorët e rrezikut për analizat e ndjeshmërisë, të cilat nga ana e tyre duhet të ofrojnë informacion sasior për hartimin e skenarëve.

6. Banka, kur zbaton skenarët e stresit, përcakton horizonte të ndryshme kohore, të cilët mund të luhaten nga periudha afatshkurta, deri në afate më të gjata.

7. Banka, në rastet kur streson/godet vlerat e kolateralit financiar, përfshirë edhe vlerën e aktiveve të marra në pronësi nga proceset gjyqësore për ekzekutimin e kolateraleve të kredive me probleme, duhet të identifikojë kushtet që do të ndikojnë negativisht në vlerën e realizueshme të kolateralit, duke përfshirë përkeqësimin e cilësisë së kredisë të emetuesit të kolateralit ose mungesën e likuiditetit të tregut (rreziku i likuiditetit të tregut).

8. Banka, në hartimin e skenarëve, konsideron ndikimin e ngjarjeve të stresit, edhe mbi llojet e tjera të rrezikut, p.sh. rrezikun e likuiditetit dhe rrezikun e tregut, si dhe mundësinë e përhapjes/përçimit të rrezikut në banka të tjera.

9. Banka konsideron, aty ku është e mundur, parametrat në vijim: probabilitetin e dështimit (PD), humbjen në rast dështimi (LGD), ekspozimin në dështim (EAD), humbjen e pritshme (EL) dhe vlerën e ekspozimeve ndaj rrezikut, si dhe ndikimin në humbjet nga kreditë dhe në kërkesat për kapital.

10. Banka, për vlerësimin e humbjeve të ardhshme sipas stress test-eve, mbështetet (kur është e përshtatshme) në parametrat e rrezikut të kredisë, të ndryshme nga ato që zbaton në llogaritjen e kërkesës për kapital, të cilat zakonisht për probabilitetin e dështimit (PD) janë parametra “përgjatë ciklit” (*through the cycle*) ose parametra hibridë (kombinim i parametrave “përgjatë ciklit” (*through the cycle*) dhe parametra “në një moment kohor” (*point in time*)), si dhe në kushtet e rënies ekonomike, për humbjen në rast dështimi (LGD). Në veçanti, aty ku është e përshtatshme, banka, për qëllime të vlerësimit të humbjeve nga kreditë, duhet të zbatojë vlerësime bazuar në parametra “në një moment kohor” (*point in time*), në përputhje me ashpërsinë e skenarit.

11. Banka, për llogaritjen e ekspozimit në dështim (EAD), aplikon edhe përqindjet për zërat jashtë bilancit, të parashikuara në nenin 9 të rregullores “Për raportin e mjaftueshmërisë së kapitalit” dhe në veçanti, konsideron edhe parashikimet sipas kushteve të punës të bankës për të anuluar në mënyrë të njëanshme shumat e papërdorura të angazhimeve të kredisë, veçanërisht në situata stresi.

12. Banka, kur vlerëson rrezikun e saj ndaj kundërpartive me ekspozime të rëndësishme (materiale), merr në konsideratë edhe përqendrimet e rreziqeve dhe nuk duhet të supozojë ekzistencën e kolateralit ose marrëveshjeve të rivendosjes së marzheve në mënyrë të vazhdueshme, të cilat mund të mos jenë të disponueshme në rastet e goditjeve të forta të tregut. Banka identifikon në mënyrë të përshtatshme, rreziqe të tilla të korreluara.

13. Banka pasqyron rezultatet e stress test-eve të rrezikut të kredisë dhe rrezikut të kredisë së kundërpartisë, si rritje në aktivet e ponderuara me rrezikun, rritje në kreditë me probleme dhe si rënie në të ardhurat e bankës. Rritja në aktivet e ponderuara me rrezikun do të shkaktohet si rezultat i migrimit të ekspozimit në një kategori më të ulët të klasifikimit të kredisë. Rritja në kreditë me probleme do të pasqyrojë rritjen e rrezikut të dështimit. Rënia e të ardhurave vjen si rezultat i rritjes së fondeve rezervë për kreditë në ndjekje dhe kreditë me probleme. Banka, duke u mbështetur në metodologjitë e matjes së humbjeve së pritshme për krijimin e fondeve rezervë sipas standardeve ndërkombëtare të raportimit financiar, gjatë analizave të stress test-eve, duhet të përfshijë në llogaritjen e rritjes së fondeve rezervë, rritjen e probabilitetit të dështimit (PD), të humbjes në rast dështimi (LGD) dhe të ekspozimit në dështim (EAD). Nëse është e mundur, këto parametra duhet të përfshihen edhe në llogaritjen e aktiveve të ponderuara me rrezikun në kushte stresi. Rezultati përfundimtar i rritjes së aktiveve të ponderuara me rrezikun dhe i rritjes së fondeve rezervë duhet të merret parasysh në përllogaritjen e raporteve të kapitalit në situata stresi (raporti i kapitalit bazë të nivelit të parë, raporti i kapitalit të nivelit të parë dhe raporti i mjaftueshmërisë së kapitalit)¹.

14. Bankat sistemike krijojnë sisteme të brendshme të vlerësimit të rrezikut të kredisë, për të mundësuar kryerjen e stress test-eve efektive për portofolat e kredisë.

Neni 23 Titullzimi

1. Banka merr në konsideratë rreziqet e titullzimit që lindin/rrijn nga produktet e strukturuar të kredisë, zakonisht të krijuara nga transferimi i fluksit të parasë nga një grup aktivesh, në segmente rreziku (transhe) të ndryshme ose në *asset-backed securities*.

¹ Banka e llogarit ndikimin në raportet e mjaftueshmërisë së kapitalit, vetëm një herë për të gjitha rreziqet së bashku, duke marrë parasysh ndikimin në aktivet e ponderuara me rrezikun dhe të ardhurat, nga goditjet ndaj faktorëve individualë të rrezikut.

2. Banka siguron që stress test-i i aktiveve të titullzuara adreson edhe rrezikun e kredisë të grupit të ekspozimeve në të cilën mbështetet titullzimi, duke përfshirë rrezikun e dështimit dhe ndryshimin e vlerave të kolateralit. Banka merr parasysh të gjithë informacionin përkatës në lidhje me strukturën specifike të çdo titullzimi, siç është prioriteti i segmentit të rrezikut (transhit), cilësia e segmentit, përmirësimet e cilësisë së kredisë dhe shkalla e detajimit, e shprehur në numrin efektiv të ekspozimeve.

3. Skenarët duhet të marrin parasysh edhe dështimin e një ose më shumë kundërpasive kontraktuese të përfshira në strukturën e titullzimit, veçanërisht të atyre që veprojnë si garantues të disa segmenteve të caktuara të rrezikut.

Neni 24

Rreziku i vendit

1. Banka kryen analiza të stress test-eve për ekspozimet e saj ndaj rrezikut të vendit, me qëllim monitorimin e rreziqeve aktuale dhe të ardhshme, që rrjedhin nga ekspozimet e rëndësishme të bankës jashtë vendit, ose nga ushtrimi i veprimtarisë jashtë vendit, nëpërmjet filialeve/degëve të saj.

2. Stress test-et përfshijnë vlerësimin e ndikimit të ngjarjeve të ndryshme të rrezikut të vendit, mbi aktivet dhe pasivet e bankës, si dhe mbi zërat jashtë bilancit.

3. Banka merr parasysh në skenarët e stress test-eve minimalisht edhe ngjarjet e mëposhtme:

a) qeveria e vendit të huaj nuk ka kapacitetin apo vullnetin për të ripaguar detyrimet e saj direkte apo indirekte (garancitë e dhëna) në valutë të huaj;

b) huamarrësi nuk është në gjendje të konvertojë monedhën vendase me një monedhë të huaj, për shkak të kufizimeve të vendosura nga qeveria e vendit të huaj për konvertimin e monedhës ose transferimin e lirë të kapitalit, duke shkaktuar vonesa në ripagimin e detyrimeve të tij në valutë;

c) zhvillimet e pafavorshme në një vend, mund të shkaktojnë përkeqësimin e cilësisë së kredisë të atij vendi, por edhe të vendeve të tjera të rajonit;

d) aftësia paguese e një huamarrësi vendas, lidhet negativisht me zhvillimet në një vend të huaj, ku huamarrësi ka interesa biznesi;

e) huamarrësi mund të ndikohet nga politikat ekonomike të qeverisë së vendit të huaj, p.sh. taksa apo norma interesi më të larta, të cilat do të përkeqësojnë aftësinë e tij paguese;

f) shkallën e përqendrimit sipas të gjitha llojeve të ekspozimeve ndaj rrezikut të vendit, në përpjesëtim me portofolin e kredisë së bankës.

4. Banka pasqyron rezultatet e stress test-eve të rrezikut të vendit, si rritje në peshat e rrezikut për ekspozimet përkatëse dhe rritje në fondet rezervë për rrezikun e vendit, sipas rregullave të brendshme të bankës për krijimin e fondeve rezervë.

Neni 25

Ekspozimet e pambrojtura ndaj rrezikut të kursit të këmbimit

1. Banka, gjatë kryerjes së stress test-eve, merr në konsideratë edhe rrezikun shtesë që rrjedh nga ekspozimet e kredimarrësve të pambrojtur nga rreziku i kursit të këmbimit.

2. Banka merr parasysh që rreziku i huadhënies në monedhë të huaj:

a) mund të lindë nga pamundësia e kredimarrësve të ekspozuar ndaj rrezikut të kursit të këmbimit (p.sh. kredimarrësit e portofolave me pakicë ose ndërmarrjet e vogla e të mesme

(SME)), për të shlyer detyrimet e shprehura në një monedhë të ndryshme nga monedha në të cilën gjenerojnë të ardhurat;

b) lidhet me rrezikun e kredisë dhe rrezikun e tregut, të lidhur me kursin e këmbimit;

c) karakterizohet nga marrëdhëniet jolineare të komponentëve të rrezikut të kredisë dhe të rrezikut të tregut; dhe

d) ndikohet nga rreziku i përgjithshëm i kursit të këmbimit.

3. Programi i stress test-eve duhet të marrë në konsideratë edhe nivelin e ekspozimeve të pambrojtura ndaj rrezikut të kursit të këmbimit, ndikimin e luhatjeve në kursin e këmbimit, aftësinë e huamarrësit për t'i bërë ballë goditjeve të kursit të këmbimit dhe rritjen e probabilitetit të mospagimit të këtyre huamarrësve, që rrjedh nga këto goditje.

4. Banka, në programet e stress test-eve, merr parasysh rrezikun e kreditimit në monedhë të huaj, që ndikon në lehtësirat e kredisë në anën e aktivitetit të bilancit, si dhe burimet e shumta të rrezikut, duke konsideruar që pamundësia e huamarrësit për të shlyer detyrimin e tij mund të burojë nga:

a) rreziqet që lidhen me burimin e brendshëm të të ardhurave të huamarrësit;

b) rreziqet që lidhen me situatën ekonomike të vendit në të cilin është emetuar monedha; dhe

c) rreziku i kursit të këmbimit.

5. Banka merr në konsideratë, gjatë hartimit ose zbatimit të skenarëve të stress test-it, që impakti i rrezikut të kredidhënies në monedhë të huaj mund të vijë si nga rritja e tepricës së kredisë dhe flukseve të pagesave për shlyerjen e detyrimit, ashtu edhe nga rritja e tepricës së kredisë, krahasuar me vlerën e kolateraleve/garancive të shprehura në monedhën vendase.

6. Banka zhvillon skenarë të stresit, duke ndryshuar parametra të ndryshëm, për të parashikuar ecurinë e portofolit të kredisë në monedhë të huaj, në raste të ndryshme, si:

a) duke supozuar vlerësimin e kursit të këmbimit të monedhës së huaj, me një përqindje të paracaktuar;

b) duke supozuar ndryshimin e normës së interesit të kredisë në monedhë të huaj me një goditje (pikë përqindje) të paracaktuar; ose

c) kombinimin e të dy skenarëve të mësipërm.

7. Banka, me qëllim që të vlerësojë dobësitë potenciale, duhet të jetë në gjendje të provojë humbje shtesë të rrezikut të kredisë që rrjedhin nga rreziku i kreditimit në monedhë të huaj, të ndara nga humbjet e rrezikut të kredisë dhe shumat e ekspozimit me rrezik që rezultojnë nga ndikimi i skenarit mbi faktorët e rrezikut të kredisë.

8. Banka, kur kryen stress test-et e rrezikut të kreditimit në monedhë të huaj, merr parasysh të paktën:

a) regjimin e kursit të këmbimit dhe mënyrën se si ky regjim mund të ndikojë në ecurinë e kursit të këmbimit, midis monedhës vendase dhe monedhave të huaja;

b) ndikimin e ndjeshmërisë së lëvizjeve të kursit të këmbimit, në vlerësimin e cilësisë së kredisë së huamarrësve;

c) përqendrimin e mundshëm të kreditimit në një monedhë të vetme apo në një numër të kufizuar monedhash të huaja, të cilat shfaqin korrelacion të lartë midis tyre;

d) përqendrimin e mundshëm të kreditimit në sektorë specifikë të ekonomisë, në monedhën e vendit, që kanë veprimtari kryesore në vende apo tregje të huaja, si dhe ecurinë përkatëse të këtyre sektorëve të lidhur me monedhat e huaja.

9. Banka pasqyron rezultatet e stress test-eve, si rritje në peshat e rrezikut për portofolat e kredive në monedhë të huaj, rritje e mundësisë së shndërrimit të kredive të këtyre

portofolave në kredi me probleme dhe për rrjedhojë, në kërkesa më të larta për fonde rezervë.

Neni 26

Ekspozimet e pambrojtura ndaj rrezikut të normës së interesit

1. Banka përfshin në programin e stress test-eve, edhe rrezikun shtesë që rrjedh nga ekspozimet e pambrojtura nga rreziku i normës së interesit, duke vlerësuar ndikimin që mund të ketë rritja e normave të interesit, në përkeqësimin e aftësisë paguese të kundërpartisë.

2. Banka, gjatë kryerjes së stress test-eve për ekspozimet e pambrojtura nga rreziku i normës së interesit, veçanërisht për ekspozimet brenda vendit, kur është e mundur, merr në konsideratë ndikimin e rritjes së normave të interesit në ekonominë e vendit, dhe veçanërisht në sektorin e ekonomisë ku kundërpartia është e ekspozuar, me qëllim rivlerësimin e pozicionit të kundërpartisë në treg e rrjedhimisht, edhe pozicionit financiar të saj.

3. Banka merr parasysh që rreziku indirekt i kredisë me burim normat e interesit, mund të materializohet ndaj ekspozimeve të cilat kanë një normë interesi të ndryshueshme dhe janë të pambrojtura nëpërmjet një produkti (instrumenti) derivativ, kryesisht në segmentin e kredive apo instrumenteve të tjera financiare, me maturitet të mbetur afatmesëm dhe afatgjatë.

4. Banka merr në konsideratë, gjatë hartimit të skenarëve të stress test-it, që rreziku indirekt i kredisë me burim normën e interesit, mund të shkaktohet si nga rritja e flukseve të pagesave për shlyerjen e detyrimit, ashtu edhe nga rritja e tepricës së kredisë krahasuar me vlerën e garancisë.

5. Banka zhvillon skenarë të stresit për rrezikun indirekt të kredisë me burim normat e interesit, duke pasqyruar ndikimin e ndryshimit të mundshëm të normave të interesit në parametra të ndryshëm financiarë të kundërpartive, në nivel individual, grupi klientësh ose portofoli, të tillë si raporti i vlerës së kështit ndaj të ardhurave, për të parashikuar ndikimin negativ në cilësinë e portofolit të kredisë apo instrumenteve të tjera financiare, objekt i këtij rreziku.

Neni 27

Rreziku i përqendrimit të kredisë

1. Stress test-et duhet të shërbejnë si një mjet kyç në identifikimin e rrezikut të përqendrimit, pasi i mundësojnë bankës identifikimin e ndërlidhjeve midis ekspozimeve, të cilat mund të bëhen të dukshme vetëm në kushtet e stresit, si dhe përqendrimet e fshehura.

2. Banka, gjatë vlerësimit të këtij rreziku në programin e stress test-eve, merr parasysh rrezikun e kredisë për çdo ekspozim, si dhe burimet shtesë të rrezikut që rrjedhin nga sjellja e ngjashme e disa ekspozimeve të caktuara (që kanë korrelacion më të lartë). Këto burime shtesë të rrezikut që analizohen, përfshijnë elementet e mëposhtme:

- a) përqendrimet ndaj një personi ose grupi personash të lidhur, siç përcaktohen në rregulloren për administrimin e rrezikut nga ekspozimet e mëdha të bankave;
- b) përqendrimet ndaj klientëve me probleme;
- c) përqendrimet gjeografike;
- d) përqendrimet sektoriale;
- e) përqendrimet ndaj ekspozimeve në monedhë të huaj;
- f) përqendrimet sipas produkteve;

- g) përqendrimet sipas kolateraleve/garancive;
- h) etj.

3. Banka, gjatë kryerjes së stress test-eve, veçanërisht në nivel banke, duke përfshirë edhe në nivel grupi, vlerëson rrezikun e përqendrimit duke marrë parasysh ekspozimet brenda dhe jashtë bilancit, si edhe pozicionet në librin e bankës dhe në pozicionet e mbrojtjes.

4. Stress test-et duhet të marrin parasysh ndryshimet që mund të ndodhin në mjedisin e biznesit, që do të çonin në materializimin e rrezikut të përqendrimit. Në veçanti, stress test-et marrin në konsideratë ndryshime të pazakonshme, por të besueshme/të mundshme për të ndodhur, në lidhjen korrelative midis llojeve të ndryshme të faktorëve të rrezikut, si dhe ndryshime ekstreme dhe të pazakonshme në parametrat e rrezikut, duke shkuar përtej faktorëve të vetëm të rrezikut, për të parë skenarët që marrin parasysh ndërlidhjen e faktorëve të rrezikut, jo vetëm në raundin e parë, por edhe në raundin e dytë.

5. Banka, kur është e përshtatshme, përfshin në stress test-e, mënyrën në të cilën ekspozimet e përqendruara veprojnë në përgjigje të faktorëve të njëjtë të rrezikut, duke përfshirë rrezikun e humbjeve të mëdha afatshkurtra, si rezultat i ekspozimeve të përqendruara në portofolin me pakicë dhe të shoqërive tregtare (korporatave), ose në subjekte të ndryshme të një grupi.

6. Banka, për të vlerësuar nivelin ex-ante të rrezikut të përqendrimit dhe/ose ndikimin e skenarit në nivelin e përqendrimit, kur është e përshtatshme, merr në konsideratë, matës më kompleksë apo më pak kompleksë (si për shembull Indeksin e Herfindahl-Hirschman (HHI) dhe koeficientët Gini).

7. Banka merr në konsideratë ekzistencën e mundshme të mbivendosjeve ndërmjet burimeve të ndryshme të përqendrimit.

8. Stress test-et e rrezikut të përqendrimit të kredisë përfshijnë:

a) matjen e rritjes së rrezikut të përqendrimit të kredisë, për një portofol kredie të diversifikuar në një mënyrë tjetër; ose

b) rritjen e rrezikut të dështimit ose të rikuperimit në një portofol të përqendruar, në situatë stresi.

9. Për qëllime të pikës 8, shkronja “a” e këtij neni, disa nga skenarët e përshtatshëm për matjen e rritjes së rrezikut të përqendrimit të kredisë, për një portofol kredie të diversifikuar në një mënyrë tjetër mund të jenë:

a) dështime të njëkohshme të disa huamarrësve të mëdhenj;

b) rritje në dështimet e ndërlidhura midis disa sektorëve, të cilët në kohë normale (jo situata stresi) duken të diversifikuar/të pakorreluar;

c) dështim i të gjithë huamarrësve të mëdhenj, që ndodhen në klasën më të ulët të klasifikimit të kredisë (të brendshëm apo të jashtëm) të bankës;

d) dështime të njëkohshme të disa ekspozimeve të mëdha në një vend të caktuar.

10. Banka, për matjen e rrezikut të përqendrimit sipas skenarëve të parashikuar në pikën 9 të këtij neni, në rastet kur përdor indeksin Herfindahl Hirschman (HHI), e rillogarit indeksin, duke trajtuar ekspozimet që supozohen se do të dështojnë, si një ekspozim i vetëm ose si një ekspozim ndaj një sektori. Vlera e re e indeksit HHI (ose e matësve të tjerë të përqendrimit) mund të përdoret për të vlerësuar kërkesat shitesë për kapital, në situata stresi. Përllogaritja e vlerave të reja të indeksit duhet të pasqyrojë edhe rritjen e korrelacioneve (ndërlidhjeve) në situata stresi.

11. Për qëllime të pikës 8, shkronja “b” të këtij neni, disa nga skenarët e përshtatshëm për matjen e rritjes së rrezikut të dështimit ose të rikuperimit në një portofol të përqendruar, në situatë stresi, mund të jenë:

a) rritja në normën e dështimit në një sektor të veçantë, për shkak të një goditjeje makroekonomike;

b) rritja në raportet e vlerës së ekspozimit të siguruar me pasuri të paluajtshme rezidenciale ose tregtare, ndaj vlerës së pasurisë së paluajtshme, si rezultat i rënies së vlerave të pasurive të paluajtshme (kolateraleve);

12. Banka merr në konsideratë efektin e skenarëve të parashikuar në pikën 11 të këtij neni, të cilët mund të përkthehen në kërkesa shtesë për kapital, duke rritur peshat e rrezikut për të reflektuar probabilitetet e dështimit dhe humbjet në rast dështimi, më të larta, të portofolave të veçantë të përqendruar në situatë stresi. Për më tepër, ndikimi i situatës së stresit në të ardhurat e bankës, vlerësohet duke llogaritur rritjen e fondeve rezervë që rrjedhin nga rritja e nivelit të kredive me probleme, sipas skenarëve. Banka merr në konsideratë se niveli i kapitalit do të ndikohet nga rritja e peshave të rrezikut, si dhe nga rënia e të ardhurave, dhe rezultati i stress test-it duhet t'i pasqyrojë të dyja rastet.

NËNKREU II RREZIQE TË TJERA

Neni 28

Rreziku i tregut

1. Banka merr në konsideratë rrezikun e tregut dhe veçanërisht rreziqet që rrjedhin nga humbjet në vlerën e pozicioneve, që shkaktohen nga ndryshimet e pafavorshme në çmimet e tregut të ekspozimeve brenda dhe jashtë bilancit.

2. Banka kryen stress test-e për pozicionet e saj në instrumentet financiare, në portofolin e tregtueshëm dhe të vendosjes, duke përfshirë pozicionet/instrumentet e titullzuara dhe obligacionet e garantuara. Këto stress test-e duhet të kryhen si pjesë e stress test-eve në nivel banke, si dhe për qëllime të administrimit dhe përllogaritjes së rrezikut të tregut.

3. Banka zbaton një sërë skenarësh të rënduar, por të besueshëm/të mundshëm për të ndodhur, për të gjitha pozicionet e përcaktuara në pikën 2 të këtij neni (p.sh. mungesa e likuiditetit në tregje ose dështime të pjesëmarrësve të mëdhenj në tregje). Banka, kur është e përshtatshme, merr parasysh varësinë dhe korrelacionet midis tregjeve të ndryshme dhe për pasojë, edhe ndryshimet e pafavorshme në këto korrelacione.

4. Banka, gjatë kalibrimit të këtyre stress test-eve, merr parasysh minimalisht natyrën dhe karakteristikat e portofolave dhe instrumenteve financiare përkatës, vëllimin e tregjeve në të cilët tregtohen këto instrumente, strategjinë e tregtimit të tyre, si dhe mundësinë, kostot dhe kohën që do të nevojitet për të mbrojtur ose administruar rreziqet, në kushte të situatave të rënduara të tregut.

5. Banka siguron që stress test-et rishikohen në mënyrë të vazhdueshme, për t'u përshtatur me ndryshimet e elementeve të parashikuara në pikën 4 të këtij neni.

6. Banka, kur vlerëson se metoda e përdorur prej saj nënvlerëson rrezikun e matur (p.sh. përdor një metodë që synon të shpjegojë sjelljen e çmimit sipas shpërndarjes normale), duhet të mbështetet mbi një metodë më të përshtatshme (p.sh. shpërndarja historike), për të identifikuar masën e rrezikut të nënvlerësuar, ose të përdorë skenarë të rënduar hipotetikë që parashikojnë ngjarje përtej niveleve teorike (të sugjeruara nga modeli) të besimit.

7. Banka harton një plan masash, së bashku me kufijtë dhe veprime të tjera të mundshme, të ndërmarra për të ulur rreziqet dhe për të ruajtur nivelin e kërkuar të kapitalit. Në veçanti, kur është e përshtatshme, banka merr parasysh kufijtë e vendosur prej saj, për rrezikun e

kursit të këmbimit, normës së interesit, çmimeve të titujve të kapitalit dhe të çmimeve të mallrave, në lidhje me rezultatet e llogaritjeve të stress test-eve.

8. Banka, gjatë kryerjes së stress test-eve, veçanërisht në nivel banke, duke përfshirë edhe në nivel grupi, vlerëson rrezikun e përqendrimit duke marrë parasysh ekspozimet brenda dhe jashtë bilancit.

9. Banka konsideron ndikimin në librin e tregtueshëm, të ekspozimit ndaj faktorëve të ndryshëm të rrezikut.

10. Banka i mat rezultatet e stress test-it në terma të humbjeve të paralizuar të akumuluar në portofol, ose të gërryerjes së fitimeve të paralizuar, nëse ka, të pranishme në klasat e ndryshme të aktiveve, ose si një kombinim i të dyjave. Këto humbje duhet të merren parasysh gjatë parashikimeve/projektioneve të raporteve të kapitalit në situata stresi.

Neni 29

Rreziku i normës së interesit në librin e bankës

1. Stress test-et duhet të mbështesin dhe të jenë pjesë përbërëse e sistemit të brendshëm të administrimit të rrezikut të normave të interesit në librin e bankës.

2. Skenarët e normave të interesit të përdorura për qëllime të stress test-eve të rrezikut të normës së interesit në librin e bankës, duhet të jenë të përshtatshëm për të identifikuar të gjitha rreziqet materiale të normës së interesit, të tillë si: rrezikun e riçimit, rrezikun e kurbës së kthimit (yield-eve), rrezikun bazë dhe rrezikun e opsioneve.

3. Banka siguron që stress test-et e parashikuara në pikën 2 të këtij neni, nuk bazohen vetëm në një zhvendosje të thjeshtë paralele, por në analizën e skenarëve të merren në konsideratë edhe lëvizjet dhe ndryshimet në formën e kurbës së kthimit (yield-it), mospërputhja e normave referencë të interesit (rreziku bazë), si dhe rreziqet nga shlyerjet e parakohshme, të përfshira në kontrata nëpërmjet një opsiioni, në mënyrë që të identifikohen të gjitha burimet e rrezikut.

4. Banka i mat rezultatet e stress test-eve në terma të rënies së vlerës së kapitalit të brendshëm dhe të të ardhurave neto nga interesat. Banka, në rastet e rënies së vlerës së kapitalit të brendshëm ose të të ardhurave neto nga interesat, cilado është më e larta, pasqyron efektin në raportet e parashikuara të kapitalit në situata stresi.

Neni 30

Rreziku operacional

1. Banka merr në konsideratë se parametrat përkatës të rrezikut që lidhen me rrezikun operacional, mund të rrjedhin nga pamjaftueshmëria ose dështimi i proceseve të brendshme, njerëzve, sistemeve, përfshirë rreziqet ligjore, ose nga ngjarje të jashtme dhe që mund të ndikojnë në të gjitha produktet dhe veprimtaritë brenda bankës.

2. Banka, për të goditur/stesuar parametrat përkatës të rrezikut, përdor ngjarjet me natyrë operationale, të regjistruara sipas politikave të saj të brendshme, pavarësisht nëse ka një efekt të materializuar ose jo, në pasqyrën e të ardhurave dhe shpenzimeve.

3. Banka, meqenëse humbjet operationale mund të shkaktojnë efekte të tjera të raundit të dytë (p.sh. rrezik reputacional), në mënyrë që të merren në konsideratë edhe këto efekte, e integron tërësisht programin e stress test-eve të rrezikut operacional, në stress test-et e përgjithshme (në nivel banke) dhe përfshin ndërlidhjet me likuiditetin dhe kërkesat për kapital.

4. Banka, për qëllime të kryerjes së stress test-eve të rrezikut operacional, analizon të gjitha ngjarjet që lidhen me këtë rrezik.

5. Banka analizon ndërveprimin e mundshëm të humbjeve nga rreziku operacional, me rrezikun e kredisë dhe rreziqet e tregut.

6. Analiza e ngjarjeve të stress test-eve duhet të marrë në konsideratë gjykimin e ekspertëve, për të përfshirë ngjarjet me frekuencë të ulët dhe ashpërsi të lartë.

7. Banka harton skenarë të rënduar/të ashpër stresi, por të besueshëm/të mundshëm për të ndodhur. Supozimet mund të ndryshojnë nga supozimet e përdorura në skenarët e stresit të rrezikut të kredisë dhe të tregut. Kur banka zgjeron veprimtarinë në tregjet lokale ose ndërkombëtare, nëpërmjet bashkimeve dhe blerjeve, zhvillimit të produkteve të reja ose zhvillimit të linjave të reja të biznesit, skenarët e rënduar të stresit duhet të bazohen në gjykimin e ekspertëve, për të kapërcyer mungesën e mundshme të informacionit historik.

8. Banka harton programin e stress test-eve, bazuar në të dhënat e brendshme dhe, kur është e mundur, edhe në të dhëna të jashtme, duke analizuar:

a) përdorimin e faktorëve shkallëzues (p.sh. në një situatë kur të dhënat e jashtme janë zvogëluar, niveli i shkallëzimit mund të reduktohet) dhe nevojat e mundshme për efekte shitesë të rrjedhura nga ndryshueshmëria e faktorit shkallëzues në situatë stresi; dhe

b) kriteret për përcaktimin e rëndësisë së të dhënave.

9. Banka, gjatë hartimit të stress test-eve merr në konsideratë edhe rrezikun ligjor, si pjesë e rrezikut operacional. Aty ku është e përshtatshme, banka vlerëson në skenarët e saj nëse fitimet e ardhshme do të jenë të mjaftueshme për të mbuluar humbjet/kostot e pritshme nga rreziku ligjor dhe përfshin këtë informacion në planifikimin e saj të kapitalit.

10. Banka i mat rezultatet e stress test-eve në terma të rritjes së humbjeve të rrezikut operacional dhe ndikimit të tyre në pasqyrën e të ardhurave dhe shpenzimeve të bankës. Këto humbje duhet të merren parasysh gjatë parashikimit/projeksionit të raporteve të kapitalit në situata stresi.

Neni 31

Rreziku i likuiditetit

1. Banka, gjatë hartimit të programit të stress test-eve, merr në konsideratë se rreziku i likuiditetit përfshin:

a) rrezikun e likuiditetit afatshkurtër dhe afatmesëm; dhe

b) rrezikun e financimit (afatgjatë).

2. Banka bën një vetëvlerësim të faktorëve të rrezikut për aktivet, pasivet dhe zërat jashtë bilancit.

3. Banka analizon faktorët e rrezikut të lidhur me aktivet dhe pasivet, si dhe angazhimet jashtë bilancit dhe që përfshijnë, por pa u kufizuar në:

a) ndikimin e kushteve makroekonomike (p.sh. ndikimin e goditjes së normës së interesit në flukset e parave në situata emergjente);

b) ndikimin e kursit të këmbimit dhe vështirësitë e mundshme për aksesin në tregjet e këmbimit valutor;

c) burimet e likuiditetit brenda grupit dhe rrezikun e kufizimeve për transferimin e fondeve midis juridiksioneve ose subjekteve të grupit;

d) detyrimet që mund të kërkojnë të përmbushen në çdo kohë, pavarësisht afatit të maturimit, me qëllim reduktimin e rrezikut reputacional;

e) dobësitë në strukturën e fondeve/financimit, për shkak të ngjarjeve të jashtme, të brendshme ose kontraktuale;

f) norma të besueshme të tërheqjes së depozitave gjatë periudhave normale, të cilat rriten në situata stresi;

g) përqendrimin e burimeve të financimit;

h) vlerësime të rritjes së totalit të bilancit në të ardhmen.

4. Banka kryen analizat e ndjeshmërisë ndaj faktorëve të rrezikut, ku analizat duhet të sigurojnë informacionin e duhur sasior për hartimin e skenarëve të stress test-eve.

5. Banka harton tre llojet e mëposhtme të skenarëve të stresit:

a) skenar specifik, i cili supozon ngjarje specifike të bankës (p.sh. përkeqësimi i vlerësimit të cilësisë së kredisë së bankës, dështimi i kundërpartisë më të madhe që i siguron financime dhe flukse hyrëse më të larta bankës, humbja e aksesit në treg, humbja e konvertueshmërisë së monedhës, sjellja e klientëve, duke përfshirë depozituesit, ofruesit e tjerë të fondeve dhe kundërparti të tjera, për çdo skenar të ndryshëm dhe për çdo horizont kohor);

b) skenar i tregut, i cili duhet të ketë ndikim mbi një grup bankash ose mbi gjithë sektorin financiar (p.sh. përkeqësimi i kushteve të tregjeve të financimit, mjedisi makroekonomik ose rënia e vlerësimit të cilësisë së kredisë për vendet në të cilat banka operon); dhe

c) një kombinim i të dy skenarëve të mësipërm.

6. Banka përcakton horizonte të ndryshme kohore në stress test-et e saj, që mund të luhaten nga një ditë, deri në të paktën 12 muaj. Banka gjithashtu duhet të kryejë edhe stress test-e të veçanta në lidhje me rrezikun ditor (intraday) të likuiditetit. Horizonti kohor duhet të përfshijë, për shembull, materializimin e efektit të stresit në një periudhë të shkurtër kohe (deri në 30 ditë, në mënyrë që të mbulohen nevojat për fonde, pa pasur nevojë të ndryshohet modeli i biznesit), pasuar nga një periudhë më e gjatë kohe (ndërmjet 3 dhe 12 muaj).

7. Banka kombinon stresin e rrezikut të likuiditetit afatshkurtër dhe afatmesëm, me stresin e rrezikut të financimit, duke marrë parasysh një horizont kohor prej së paku 12 muajsh.

8. Banka, gjatë hartimit të skenarëve, mund të marrë në konsideratë edhe ndikimin e ngjarjeve të stresit për lloje të tjera rreziku (p.sh. humbjet nga rreziku i kredisë, ngjarjet e rrezikut reputacional) në pozicionin e likuiditetit, si dhe mundësinë e përhapjes së situatave të stresit edhe nga banka të tjera, ose të ndikimit të rezervës së saj të likuiditetit në vlerën e tregut të aktiveve të tjera që mban banka.

9. Banka, kur është e përshtatshme, zgjeron analizën edhe në tregues të tjerë, siç janë:

a) norma/treguesi i likuiditetit dhe tregues të tjerë të përdorur, që përfshijnë, por nuk kufizohen në, treguesit mbikëqyrës të likuiditetit të përcaktuar nga Banka e Shqipërisë, p.sh. raporti i aktiveve likuide me pasivet afatshkurtra dhe raporti i mbulimit me likuiditet;

b) rezerva e likuiditetit (aktivet likuide), mbi normat e kërkuara sipas treguesve të përcaktuar në shkronjën “a” të kësaj pike. Stress test-i i këtij treguesi duhet të përfshijë vlerësimin e ndikimit në rritjen e aktiveve të barrësura (*encumbered*);

c) periudha kohore e mbijetesës së bankës, nisur nga kapaciteti kundërbalancues i saj, d.m.th. aftësia e bankës për të mbajtur ose për të pasur akses në likuiditet në periudhën afatshkurtër, afatmesme dhe afatgjatë, në përgjigje të skenarëve të stresit;

d) kapitali dhe përfitueshmëria.

10. Banka, kur zbaton skenarë të ndryshëm të stresit, vlerëson dhe evidenton efektet kundërbalancuese të ofruara nga banka qendrore (politika monetare) dhe ndjek një qasje konservatore.

11. Treguesit e stress test-eve të likuiditetit, kur është e përshtatshme, detajohen sipas monedhave, për çdo monedhë të rëndësishme, për të bërë të mundur analizën e supozimeve

të veçanta sipas monedhës për skenarë të ndryshëm (p.sh. luhatshmëria në kurset e këmbimit ose mospërputhjet e monedhave).

12. Banka, aty ku është e përshtatshme, përfshin stress test-et e likuiditetit në stress test-et e përgjithshme të saj dhe merr në konsideratë ndryshimin e periudhave kohore që mbulojnë stress test-et e likuiditetit krahasuar me stress test-et e kapitalit. Banka vlerëson të paktën, ndikimin e rritjes së kostove të fondeve, në pasqyrën e fitim-humbjes.

KREU VI

VEPRIMET/MASAT E BANKËS BAZUAR NË REZULTATET E STRESS TEST-eve

Neni 32

Veprimet/masat e organeve drejtuese të bankës

1. Drejtoria (drejtuesit ekzekutivë) informon këshillin drejtues, komitetin e kontrollit dhe komitete të tjera në nivel këshilli drejtues (nëse ekzistojnë), për rezultatet e çdo stress test-i. Informacioni sipas kësaj pike duhet të përmbajë:

a) rezultatet e stress test-it;

b) veprimet/masat që propozohen të ndërmerren, si pasojë e rezultateve të stress test-it.

2. Organet drejtuese të bankës marrin masat e duhura për të adresuar rezultatet e stress test-eve dhe që sigurojnë në vazhdimësi mjaftueshmërinë e kapitalit, për të përballuar skenarë të stresuar.

3. Banka konsideron një gamë të gjerë të veprimeve/masave të organeve drejtuese (duke i përfshirë edhe në planin e emergjencës së administrimit të rrezikut të likuiditetit), kundrejt një sërë kushtesh të stresuara të mundshme, duke u fokusuar në të paktën një skenar të ashpër, por të besueshëm/të mundshëm për të ndodhur.

4. Banka identifikon veprimet/masat më të përshtatshme, si dhe momentin kur duhet t'i ndërmarrë ato veprime/masa, me qëllim vlerësimin e përgjigjeve të mundshme ndaj një situate të stresuar. Banka merr parasysh që disa veprime/masa të organeve drejtuese janë të nevojshme për t'u ndërmarrë në mënyrë të menjëhershme, ndërsa disa të tjera janë të kushtëzuara nga ndodhja e ngjarjeve specifike, për të cilat duhet të identifikohen paraprakisht ngjarjet që do të aktivizojnë këto veprime/masa.

5. Veprimet/masat e organeve drejtuese duhet të jenë në përputhje me strategjitë dhe politikat e miratuara (për shembull, në kontekstin e politikave të deklarimit të dividendëve). Banka duhet të jetë konservatore në lidhje me aftësinë e saj për të ndërmarrë veprime/masa me efekte zbutëse, duke njohur ndikimin e mundshëm të skenarëve të stresuar në tregjet e tjera.

6. Banka shpjegon ndikimin cilësor dhe sasior të situatave të stresit, para dhe pas marrjes së veprimeve/masave të organeve drejtuese me efekte zbutëse. Ndikimi përpara marrjes së veprimeve/masave të organeve drejtuese, përfshin supozimet rreth strategjisë, rritjes dhe të ardhurave përkatëse, por përjashton veprimet/masat e organeve drejtuese që nuk do të ishin të disponueshme në një situatë stresi si p.sh.: mbyllja e një linje biznesi ose zmadhimi i kapitalit.

7. Për qëllime të këtij neni, banka mund të konsiderojë si veprime/masa të përshtatshme të organeve drejtuese, veprimet/masat e mëposhtme:

a) rishikimin e kufijve të brendshëm të rrezikut dhe të oreksit/tolerancës ndaj rrezikut;

b) rishikimin e përdorimit të teknikave të zbutjes së rreziqeve;

- c) rishikimin e politikave, për shembull që lidhen me likuiditetin dhe financimin ose me mjaftueshmërinë e kapitalit;
- d) reduktimin e shpërndarjes së dividendëve;
- e) ndryshimet në strategjinë e përgjithshme dhe planin e biznesit, si dhe në oreksin/tolerancën ndaj rrezikut;
- f) zmadhimin e kapitalit ose rritjen e fondeve nëpërmjet financimit;
- g) etj.

KREU VII RAPORTIMI DHE MBIKËQYRJA

Neni 33

Kërkesa raportuese

1. Banka raporton në Bankën e Shqipërisë, të paktën një herë në vit, brenda muajit shtator, rezultatet e stress test-eve, sipas të dhënave të muajit qershor të çdo viti.
2. Banka, si pjesë të raportimit që paraqet pranë Bankës së Shqipërisë, përfshin edhe veprimet/masat e ndërmarra nga organet e saj drejtuese, si pasojë e rezultateve të stress test-eve.
3. Banka e Shqipërisë bën vlerësimin e rezultateve të stress test-eve dhe të veprimeve/masave të organeve drejtuese, pas raportimit të tyre nga banka.

Neni 34

Masat mbikëqyrëse dhe ndëshkimore

Banka e Shqipërisë, në rast mosplotësimi të detyrimeve të parashikuara në këtë udhëzim, zbaton masat mbikëqyrëse sipas nenit 74, pika 2, shkronja “c”, nenit 76, pika 1 shkronja “ë” të ligjit për bankat dhe/ose ndëshkimore të parashikuara në nenin 89, pika 1, shkronja “b”, të ligjit për bankat.

KRYETAR I KËSHILLIT MBIKËQYRËS
Gent Sejko